

T. C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

9-12 YAŞ ARASINDA OKUL REHBERLİK BİRİMİNE BAŞVURAN
ÖĞRENCİLERİN KAYGI DÜZEYLERİ VE BENLİK SAYGILARININ AKRAN
ZORBALIĞINA UĞRAMA SIKLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

ZEYNEP ERKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Alper EVRENSEL

İstanbul, 2017

T. C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

9-12 YAŞ ARASINDA OKUL REHBERLİK BİRİMİNE BAŞVURAN
ÖĞRENCİLERİN KAYGI DÜZEYLERİ VE BENLİK SAYGILARININ AKRAN
ZORBALIĞINA UĞRAMA SIKLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

ZEYNEP ERKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Alper EVRENSEL

İstanbul, 2017

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

GENEL BİLGİLER

Öğrenci No	: 134102122
Öğrenci Adı Soyadı	: Zeynep Erkan
Anabilim Dalı	: Klinik Psikoloji
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Alper Evrensel
Tezin Başlığı	: 9-12 Yaş Arasında Okul Rehberlik Birimine Başvuran Öğrencilerin Kaygı Düzeyleri Ve Benlik Saygılarının Akran Zorbalığına Uğrama Sıklığı Açısından İncelenmesi

TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Toplantı Tarihi	: 17.11.2017	Saati	: 18.30
Öğrenci Savunmaya	: ☒ GELDI		
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca tez bilimsel olarak incelenmiş, adayın tez çalışmasını sunmasının ardından, adaya tez çalışması ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,			
☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUGU			
☒ Yapılan savunma sınavında adayın başarılı bulunması sonucunda tez KABUL edilmiştir.			
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin DÜZELTİLMESİ için ..... ay EK SÜRE verilmesinin Enstitü Müdürlüğüne önerilmesi kararı alınmıştır. (en fazla 3 ay)			
☐ Yapılan savunma sınavının sonucunda tezin REDDEDİLMESİ kararı alınmıştır.			
Savunmada Tezin Başlığı	: ☒ Değişmedi.	☐ Değişti.	
Tezin Yeni Başlığı	:		
Öğrenci Savunmaya	: ☐ GELMEDİ		
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca yukarıda belirtilen tarih ve saatte Tez Savunma Jürisi toplanmış ancak ilgili öğrenci savunma sınavına gelmemiştir. Adayın tez çalışmasını Jüri önünde sunmadığı için yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,			
☐ OY BİRLİĞİ ile REDDEDİLMİŞTİR.			

İle almıştır.

Tez Sınavı Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Danışman Üye	Yrd. Doç. Dr. Alper Evrensel	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Ahmet Emre Sargin	
Üye	Doç. Dr. Korkut Ulucan	

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “9-12 Yaş Arasında Okul Rehberlik Birimine Başvuran Öğrencilerin Kaygı Düzeyleri ve Benlik Saygılarının Akran Zorbalığına Uğrama Sıklığı Açısından İncelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih:

.../.../.....

Zeynep ERKAN

İmza:

TEŞEKKÜR

Uzun ve zor bir dönemin ürünü olan bu tezde benden desteklerini esirgemeyen, benimle birlikte emeği geçen herkese yürekten teşekkür ediyorum.

Öncelikle, tezimin planlanmasından bitimine dek her aşamasında bana yol gösteren, emeğini ve zamanını esirgemeyen, değerli hocam, Yrd. Doç. Dr. Alper Evrensel'e tüm katkılarından ve desteğinden dolayı teşekkür ederim.

Araştırma verilerinin toplanması ve tez yazımım süresince yardımlarını esirgemeyen Yakacık Doğa Koleji ekibine ve ölçek formlarını dolduran öğrencilere teşekkür borçlu olduğumu ifade etmek isterim.

Son olarak en büyük teşekkürü ise bugüne kadar hep yanımda duran, her daim desteklerini hissettiğim, beni koşulsuz seven koruyan canım aileme; annem Fatma Erkan'a, babam Hüseyin Erkan'a ve kardeşim Muhterem Erkan'a etmek istiyorum.

Sizlere şükran borçluyum.

ÖZET

(Erkan, Zeynep, Yüksek Lisans Tezi, 2017)

9-12 YAŞ ARASINDA OKUL REHBERLİK BİRİMİNE BAŞVURAN ÖĞRENCİLERİN KAYGI DÜZEYLERİ VE BENLİK SAYGILARININ AKRAN ZORBALIĞINA UĞRAMA SIKLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bu araştırmanın amacı, öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalmaları ile kaygı, depresyon ve benlik saygıları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmada İstanbul'da Özel Yakacık Doğa Okullarına devam eden 9-12 yaşları arasında okul rehberlik birimine başvuran n=77 kız ve n=73 erkek olmak üzere toplamda N=150 çocuğa sosyodemografik veri formu, Akran Zorbalığı Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Beck Anksiyete Ölçeği ve Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği uygulanmıştır. Elde edilen verilere uygulanan istatistiksel analizler sonucunda, akran zorbalığı ile depresyon, kaygı ve benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra en yakın arkadaşı olmayan ya da bir arkadaş grubu bulunmayan çocukların akran zorbalığına daha çok maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin cinsiyetlerinin, aile gelir düzeylerinin de akran zorbalığı ile ilişkisinin bulunduğu gözlenmiştir. Sonuç olarak, bu araştırmada 9-12 yaş aralığındaki çocuklarda akran zorbalığının ister mağdur ister zorba olsun kaygı, depresyon ve benlik saygısı ile ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çocukların yakın arkadaşlarının ya da arkadaş gruplarının bulunmasının da akran zorbalığı mağduru olmaya, depresyon düzeyindeki artışa ve benlik saygısındaki düşüşe karşı koruyucu bir faktör olarak karşımıza çıktığı gözlenmiştir.

Anahtar kelimeler: akran zorbalığı, kaygı, depresyon, benlik saygısı

ABSTRACT

(Erkan, Zeynep, Master of Science Thesis, 2017)

EVALUATION OF ANXIETY LEVELS AND SELF ESTEEM OF STUDENTS AT THE AGE OF 9-12 AND APPLIED TO SCHOOL GUIDANCE SERVICE ACCORDING TO THEIR PEER BULLYING EXPERIENCES

The purpose of this study is to examine the relationship between students' exposure to peer bullying and anxiety, depression and self-esteem. In the study, n = 77 girls and n = 73 males in total N = 150 students who attended the school guidance unit between the ages of 9 and 12, were applied sociodemographic data form, Peer Bulb Scale, Rosenberg Self - Esteem Scale, Beck Anxiety Scale and Depression Scale for Children. As a result of the statistical analyzes applied to the obtained data, it was found that there is a significant relationship between peer bullying and depression, anxiety and self-esteem levels. In addition, it has been found that children who do not have best friends or who do not have a group of friends are more exposed to peer violence. It has been observed that the gender of the students and the family income levels are also related to the peer bullying. As a result, in this study, whether children at the age of 9-12 were victims or bullies, it was determined that there is a correlation between anxiety, depression and self-esteem and peer bullying. Besides, the presence of close friends or friend groups seems to be a preventive factor for being victims of peer bullying, for the increase in depression and for the decrease in self-esteem.

Key words: peer bullying, anxiety, depression, self esteem

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
Yemin Metni	i
Teşekkür	ii
Özet	iii
Abstract	iv
İçindekiler	v
Tablolar	vii
1. Giriş	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
2. İlgili Literatür	3
2.1. Akran Zorbalığı	3
2.2. Benlik Saygısı	8
2.3. Anksiyete	12
2.3.1. Anksiyeteye Kuramsal Yaklaşımlar	14
2.4. Depresyon	15
2.4.1. Depresyona Kuramsal Yaklaşımlar	17
2.5. Akran Zorbalığının Benlik Saygısı, Depresyon ve Anksiyete ile İlişkisine Dair Araştırmalar	19
3. Yöntem	23
3.1. Araştırmanın Örneklemi	23
3.2. Veri Toplama Araçları	23
3.2.1. Sosyodemografik Veri Formu	23
3.2.2. Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği	23
3.2.3. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu	23
3.2.4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	24
3.2.5. Beck Anksiyete Ölçeği	24
3.3. İşlem	25
3.4. Verilerin Analizi	25
4. Bulgular	26

4.1. 9-12 Yaş Aralığında Okul Rehberlik Birimine Başvuran Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımlar	26
4.2. 9-12 Yaş Aralığında Okul Rehberlik Birimine Başvuran Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması	30
4.3. 9-12 Yaş Aralığında Okul Rehberlik Birimine Başvuran Öğrencilerin Benlik Saygısı, Depresyon, Anksiyete ve Akran Zorbalığına Maruz Kalma ve Akran Zorbalığı Yapma Düzeyleri Arasındaki İlişkiler	44
5. Tartışma ve Sonuç	52
5.1. Tartışma	52
5.2. Sonuç ve Öneriler	55
6. Kaynakça	57
EKLER	65
ÖZGEÇMİŞ	72

TABLolar

	Sayfa No
Tablo 1. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri	27
Tablo 2. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Arkadaşlık Kurmalarına İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri	28
Tablo 3. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Yaş ve Haftalık Harçlık Ortalamaları ve Standart Sapmaları	29
Tablo 4. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Benlik Saygısı, Depresyon, Anksiyete ve Akran Zorbalığı Ölçeklerinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve t testi Bulguları	31
Tablo 5. Çocukların Anne Eğitimlerine Göre Benlik Saygısı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar Standart Sapmalar ve t testi Bulguları	32
Tablo 6. Çocukların Baba Eğitimlerine Göre Benlik Saygısı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar Standart Sapmalar ve t testi Bulguları	33
Tablo 7. Çocukların Annelerinin Çalışıp Çalışmamasına Göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formundan Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve t testi Bulguları	34
Tablo 8. Çocukların Algıladıkları Aile Gelir Düzeyine Göre Benlik Saygısı Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Akran Zorbalığı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar, Varyans Analizi ve Tukey Testi Bulguları	36
Tablo 9. Çocukların En Yakın Arkadaşlarının Olup Olmamasına Göre Benlik Saygısı Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği, Beck Anksiyete Ölçeği ve Akran Zorbalığı Ölçeğinden Aldıkları Ortalamalar, Standart Sapmalar, Kruskal Wallis Testi ve Mann Whitney U testi Bulguları	39
Tablo 10. Çocukların Arkadaş Gruplarının Olup Olmamasına Göre Benlik Saygısı Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği, Beck Anksiyete Ölçeği ve Akran Zorbalığı Ölçeğinden Aldıkları Ortalamalar, Standart Sapmalar, Kruskal Wallis Testi ve Mann Whitney U testi Bulguları	43

Tablo 11. Çocukların Benlik Saygısı, Depresyon ve Anksiyete Ölçeklerinden Aldıkları Puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formundan Aldıkları Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Matrisi	44
Tablo 12. Çocukların Benlik Saygısı, Depresyon ve Anksiyete Ölçeklerinden Aldıkları Puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği Zorba Formundan Aldıkları Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Matrisi	48
Tablo 13. Çocukların Benlik Saygısı, Depresyon ve Anksiyete Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Matrisi	51

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Öğrencilerin saldırgan davranışlarından biri olan zorbalık, bir ya da birden fazla öğrencinin güçsüz gördükleri ve kendilerini koruyamayacak durumdaki diğer öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesidir. Yıllardır akran zorbalığı alanında yapılan çalışmalar, akran zorbalığının çocuklarda sağlıklı gelişime yönelik tehdit oluşturduğunu dahası zorbalığın ciddi boyutlara ulaştığını ortaya koymaktadır. Zorbalık mağduru çocuklar akran zorbalığından sadece okul yıllarında psikososyal açıdan etkilenmemekte aynı zamanda yaşamlarının ileriki dönemlerinde de etkilenmeye devam etmektedirler (Gökler, 2009). Akran zorbalığı sadece mağdur olan çocuğu etkilemekle kalmayıp aynı zamanda akran zorbalığı yapan çocukları da olumsuz etkilemektedir. Hem zorbalığa uğrayan öğrenciler hem de zorbalık yapan öğrencilerin, kaygı ve depresyon problemlerinin yanı sıra benlik saygıları da olumsuz etkilenmektedir (Craig, 1998; Kapıcı, 2004; Sabuncuoğlu ve ark., 2006; Çetinkaya ve ark., 2009; Acar, 2009; Gökler, 2009).

Başar (2001) öğrencilerin kırıcı ve küfürlü konuşmalarının, başka öğrencilerin sözünü kesmenin ya da konuşmalarını dinlememenin, diğer öğrencilerin çalışmalarına engel olmanın, okul eşyalarına ya da arkadaşlarının eşyalarına zarar vermenin saldırgan davranışlar olduğunu bildirmiştir. Öğrencilerin akran zorbalığı davranışları, fiziksel, sözel, duygusal ve cinsel şiddet içerebilmekte bunun yanı sıra arkadaşlarının eşyalarına zarar verme, arkadaşları hakkında söylenti çıkarma ve arkadaşlarını dışlama davranışlarını da içermektedir (Ayas ve Pişkin, 2015). Akran zorbalığı diğer öğrencilere isim takma, dedikodu çıkartma, küçük düşürme, iftira atma, tehdit ve hakaret etme, imalı konuşma, onurunu kırma, dışlama, oyunlara kabul etmeme gibi davranışların yanı sıra eşyalarına zarar verme, eşyalarını çalma, haraç kesme gibi davranışlar içeren yıkıcı davranışlar olabilmektedir. Bu davranışlarla karşılaşan öğrencilerin incinmesi ve tehditler karşısında kaygı geliştirmesi kaçınılmazdır. Sürekli olarak tehdit altında hisseden ve başa çıkmakta zorlanan çocuklarda depresif belirtilerin gözlenme ihtimali yüksektir. Depresyon ve kaygı düzeyinin yükselmesi ile birlikte tehditler karşısında savunmasız kalan akran zorbalığı mağduru çocukların benlik saygılarında düşüş gözlenmesi beklenir.

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmada 9-12 yaş aralığında okul rehberlik birimine başvuran öğrencilerin kaygı ve depresyon düzeyleri ile benlik saygılarının akran zorbalığı sıklığı açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre akran zorbalığı, kaygı, depresyon ve benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
2. Öğrencilerin annelerinin ve babalarının çalışma durumlarına göre akran zorbalığı, kaygı, depresyon ve benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
3. Öğrencilerin algıladıkları aile gelir durumlarına göre akran zorbalığı, kaygı, depresyon ve benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
4. Öğrencilerin en yakın arkadaşlarının olup olmamasına göre akran zorbalığı, kaygı, depresyon ve benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
5. Öğrencilerin arkadaş gruplarının olup olmamasına göre akran zorbalığı, kaygı, depresyon ve benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
6. Öğrencilerin kaygı, depresyon, benlik saygısı düzeyleri ile akran zorbalığı düzeyleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?

BÖLÜM II

2. İLGİLİ LİTERATÜR

2.1. AKRAN ZORBALIĞI

Çocuklar doğdukları günden itibaren sosyal etkileşimin içindedirler. Bu etkileşim ilk olarak anne ya da baba daha sonra akrabalar olarak genişler. Okul çağına geldiğinde anne ya da bakım verenle olan ilişkiler yerini akranları ile olan ilişkilerine bırakır. Öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun beceri ve yaşantıları kazanabilecekleri bir ortam olması gereken okul, zorbalık olayları sonucu yıpratıcı deneyimlerin yaşandığı bir kuruma dönüşebilmektedir. Özellikle çocukların bir arada buldukları okul ortamlarındaki güç dengesizlikleri ve şiddet içerikli davranışsal eylemler gelişimsel süreçleri zaman zaman olumsuz etkilemeleri nedeniyle önemlidir.

Köknel'e (2000) göre saldırganlık, canlıların yaşamlarını sürdürmeleri için temel içgüdülerinden birisi olarak; davranışsal bir itici güç özelliği taşır. Saldırgan davranışların kaynağı; ya saldırganlığın içgüdüsel ve dürtüsel olduğu ya da toplumsal kaynaklı bir davranış olduğu yönünde düşünceler etrafında toplanmaktadır.

Bridge (2003), zorbalığı, saldırganlıktan ayıran beş özellikten bahseder:

1. Zorbacı kurbanın sıkıntısını fark etmesine rağmen şiddeti sürdürür (niyet).
2. Zorbalık uzun süre devam ederek, kurbanın özgüvenini zedeler (miktar ve süre).
3. Zorbanın yaş, cinsiyet gibi özelliklerde kurbandan üstünlüğü söz konusudur (zorbanın gücü)
4. Kurbanın zorba karşısında kendini koruyamayan, ezilmeye yatkın ve hassas bir yapısı vardır (kurbanın yapısı)
5. Kurban kendini desteksiz, yalnız hisseder ve yardım isteyemez (desteksizlik)

İstanbul ilinde resmi bir okulda 297 öğrenci üzerinde yapılan bir çalışmaya göre öğrencilerin yarısından fazlası bir iki kereden haftada birkaç kereye kadar değişen

sıklıkta zorbalık davranışına katıldığını belirtmiştir. Öğrencilerin %39,7'sinin kurban; %4'ünün zorba; %16,2'sinin zorba/kurban olarak zorbalık döngüsünde yer aldığı belirlenmiştir (Bulgurcu, 2011).

Tezcan (1996), kız arkadaş sorunlarının, öğretmenlerin katı tutum ve davranışlarının, medyanın olumsuz etkisinin, yoksulluğun, boş zaman faaliyetlerinin yetersiz oluşunun, okuldaki disiplin sorunlarının, polis muhbirliği ve öfke duygusu gibi çeşitli nedenlerin okullardaki şiddet olaylarına neden olabildiğini belirtmektedir.

Akran zorbalığı, çocukların başka bir çocuğa düzenli veya aralıklı olarak olumsuz davranışlarda bulunması ya da ruhsal sorunlara neden olacak, zarar verme amaçlı gerçekleştirilen, olumsuz ve tekrarlayıcı fiziksel ve sözel şiddet içeren davranışlarda bulunmasıdır (Bridge, 2003).

Akran zorbalığı, saldırganlığın bir çeşidi olarak görülmektedir. Finnegan, Hodges ve Perry (1998), zorbalığı bir saldırgan ile kurban arasında yaşanan, kurbanın bilinçli bir biçimde baskı altında tutulması, sıkıntı ve acı yaşamasına neden olan, saldırganın da yaptıklarından dolayı zevk aldığı bir davranış olarak ifade ederler.

Olweus'a (1999) göre, bir eylemin zorbalık olması için üç temel ölçütün olması gerekmektedir:

1. Kurban tarafından zorbanın davranışlarının saldırgan bir biçimde algılanması ve kasıtlı olarak zarar verme amacına yönelik saldırgan davranışlar olması gerekmektedir.

2. Zorbanın saldırgan davranışları bir seferliğine değil, kronik ve tekrarlayıcı bir biçimde yapması gerekmektedir.

3. Zorba ile kurban arasında psikolojik ya da fiziksel güç dengesizliğinin olması; şiddete uğrayan kurbanın, zorbaya karşı kendisini karşılık veremeyecek durumda çaresiz hissetmesi gerekmektedir.

Zorbalık, gücü elinde tutan kişilerin, kendine çıkar sağlamak amacıyla, kendine karşı koyamayan bireylere karşı ruhsal, fiziksel ve toplumsal açıdan tekrarlayıcı bir

biçimde kurbanı yönelik gerçekleştirdiği şiddet içeren acı verici saldırgan davranışlardır (Wolke, Woods, Bloomfield, Karstadt, 2001).

Zorbaca eylemlerin şiddet içeren bir tür saldırganlık davranışı olduğu ancak bir eylemin zorbalık olabilmesi için sadece saldırganlık özelliğinin yanında, zorba ve kurban arasında güç dengesizliğinin olması, davranışların sistematik ve amaçlı olarak gerçekleşmesi gerekir. Bir başka deyişle; psikolojik ve fiziksel olarak hemen hemen eşit güce sahip bireylerin birbirine uyguladığı şiddet davranışları zorbalık olarak nitelendirilemez. Benzer biçimde bir öğrencinin diğerine teneffüste herhangi bir saldırganlık göstermesi süreklilik içermediği için zorbaca değerlendirilmemektedir (Olweus, 1999).

Pişkin (2002), zorbalıkla ilgili ortak özellikleri şöyle özetlemektedir:

(1) Zorbalık, amaçlı ve bilinçli bir biçimde yapılan ve kurbanı ruhsal, fiziksel ve toplumsal zarar verme niyeti barındıran ifade ve davranışları içerir,

(2) Zorbalıkta, tekrarlayan davranışlar vardır

(3) Kurban zorba karşısında kendini savunamamakta ve koruyamamaktadır.

(4) Zorbalık bireysel ya da grup olarak yapılabilen ve kurbanlar da bu davranışlardan bireysel ya da grup olarak zarar görebilmektedir,

(5) Zorbalar, zorbaca davranışlarından dolayı çeşitli çıkarlar sağlayabilmektedir.

Acar (2009) öğrenciler arasında akran zorbalığını incelediği çalışmada; kaygı, depresyon, olumsuz benlik ve bedenselleştirme puanlarına göre karşılaştırıldığında, kurban ve zorba/kurban deneyimi olan grubun böyle bir deneyime katılmayan gruba göre daha fazla puan aldıkları sonucu elde edilmiştir. 200 öğrenci üzerinde yapılan bir başka çalışmada ise benlik saygısı yüksek olan öğrencilerin zorbalığa eğilimleri daha yüksek çıkmıştır (Keskin, 2010).

Pişkin (2003), öğrencilerle yaptığı çalışmada %35'ini kurban, %6'sını zorba ve %30'unun zorba/kurban olduğunu belirlemiştir. Yapılan zorbalık türlerine bakıldığında

kurbanların %34'ü fiziksel, %29'u sözel , %21'i dolaylı ve %11'i davranışsal zorbalığa maruz kalmaktadır.

Çalık ve arkadaşlarının (2009) ilköğretim öğrencileri ile okul iklimi, prososyal davranışlar (özgeci ve faydacı yardım) ve temel ihtiyaçlar (hayata kalma, özgürlük, ait olma, güç, eğlence) ile zorbalık üzerine yaptıkları çalışmada, temel ihtiyaçlar dışındaki tüm değişkenlerin zorbalığı anlamlı bir biçimde yordadığı, olumlu okul ikliminin olması, öğrencinin erkek cinsiyete sahip olması ve özgeci yardım davranışları göstermesinin zorbalığı azaltan değişkenler olduğu belirlenmiştir. Çalık ve arkadaşları (2009) tüm okula yayılan okul ikliminin öğrenciler arasındaki ilişkilere de yansıdığı, bu nedenle zorbalığı etkileyen yönlerinin araştırılması ve düzeltici çalışmaların yapılması çocukların zorbalık konusundaki örselenmelerinin önüne geçilmesinde önemli rol oynayacağı düşünülmektedir. Okul ikliminin iyileştirilmesinin öğrencilerin öğretmen ve okul yöneticileri tarafından destek görmesi, kendilerini okulda güvende hissetmeleri ve kararlarda söz sahibi olmaları, okulda kuralların açık ve tutarlı olması, okulda çağdaş ve yeni eğitim yaklaşımlarının benimsenmesi ile mümkün olacağı belirtilmektedir. Eşici (2007) ise temel ihtiyaçların karşılanma düzeyi düştükçe zorbalık davranışının arttığı sonucuna varmışlardır.

Çınkır ve Kepenekçi (2003) eğitimcilerin zorbalık hakkındaki görüşlerini inceledikleri çalışmalarında okullarda en sık rastlanan zorbalık davranışları olarak itme davranışını bedensel zorbalık; alay etme ve ad takma davranışının sözel zorbalık; eşyalar zarar vermeyi duygusal zorbalık, cinsel içerikli sözler sarf etmeyi de cinsel zorbalık olarak gördüklerini ortaya koymuşlardır. Eğitimciler zorbalık davranışlarının daha çok okul bahçesinde gerçekleştiğini, eğitimcilerin de bireysel çabalarla daha çok olaylara müdahale ettiklerini, okul yönetiminin daha çok sözlü uyarılarda bulunduğunu ve genelde erkek öğrencilerin sorunların bir çözümü olarak zorbalığa yöneldiklerini ifade etmektedirler.

Atik (2006) zorbalığa karışmış kız öğrencilerin, kabul/dahil olma ve akademik başarı puanlarının düşük olduğu; yalnızlık ve psikolojik otonomi puanlarının ise daha fazla olduğunu belirlemiştir. Zorbalığa karışan erkek öğrencilerin ise, dışsal denetim, benlik saygısı ve yalnızlık düzeylerinin daha fazla olduğu; sıkı/gözetim puanlarının ise düşük olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca kurban konumunda olanların dışsal denetim ve

yalnızlık puanlarının yüksek olduğu; kabul/dahil olma ve akademik düzeylerinin düşük olduğu izlenmiştir.

Yöndem ve Totan (2008) okulda zorbalık davranışlarının okul iklimini ve öğrencilerin gelişimini olumsuz etkileyen bir faktör olarak farklı açılardan anlaşılabilmesi için özelliklerinin araştırılması ve hangi değişkenlerle ilişki gösterdiğinin belirlenmesinin önemli olduğunu belirtmektedir. Çalışmalarında zorbalık davranışı gösteren ergenlerin % 27.23 oranında olduğunu ve bu açıdan zorbalığın yaygın görülen bir sorun olarak karşımıza çıktığını göstermektedirler. Ayrıca farklı zorbalık statülerinde baş etme tiplerinin değiştiği, zorbalarda kendine güvenli yaklaşımın; kurban ve zorba/kurbanlarda çaresizlik ve boyun eğici yaklaşımların, zorbalığa katılmamış olanlarda ise iyimser yaklaşımın daha fazla kullanıldığı sonucuna varmışlardır. Cinsiyete göre baş etme stratejilerinin anlamlı olarak farklılaşmadığı, ancak ortalamalara bakıldığında kızların iyimser ve çaresiz yaklaşımı, erkeklerin ise kendine güvenli yaklaşımı daha fazla kullandığı izlenmiştir. Çalışmada ayrıca sınıf düzeyi arttıkça kendine güvenli ve iyimser yaklaşımın kullanımında azalma olduğu bunun da ergenlerin zamanla olumlu çabalarını yitirdiklerini ve zorlanmalı durumlarla baş etmede farklı yöntemlere başvurduklarını düşündürmektedir. Sosyal desteğin de diğer stratejilere göre kullanımının azaldığı bulgusu, sınıf düzeyi arttıkça zorbalığın ergen üzerinde içe çekilme örüntüsünü ortaya çıkardığını göstermektedir.

Pekel-Uludağlı ve Uçanok (2005) zorba-kurban çocukların, bu olaylara karışmayan çocuklara göre; akranları tarafından daha fazla reddedildikleri ve akademik başarılarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca kurban çocukların, zorba ve buna karışmayan çocuklara göre daha yalnız oldukları belirlenmiştir. Reddedilmiş çocukların diğerlerine göre daha fazla korkutma – sindirme ve açık saldırıya uğradıkları; popüler ve ortalama statüdeki çocuklara göre daha fazla ilişkisel saldırılara, popüler çocuklara göre de daha fazla kişisel eşyalara saldırıya maruz kaldığı izlenmiştir. Kızlar erkeklere oranla daha fazla alay ve ilişkisel saldırılara uğramakta; erkekler ise daha fazla korkutma – sindirme, alay, ilişkisel ve açık saldırılar sergilemektedirler.

Pekel-Uludağlı ve Uçanok (2005) çocukların %7,6 sının zorba, %9,3'ünün kurban ve %6,4'ünün zorba-kurban konumunda olarak toplamda %23,3 oranında zorbalığa karıştıkları belirlenmiştir. Akran zorbalığına hedef olma açısından kız ve

erkek öğrenciler arasında farklılık izlenmemiştir. Her iki cinsiyet üzerinde de çocuklar üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu ve eşit riskte olduklarını belirlemişlerdir.

Burnukara ve Uçanok (2012) çalışmalarında ergenlerin %31,9'unun akran zorbalığına herhangi bir biçimde karıştığı, genel olarak akran zorbalığına uğrama açısından cinsiyete göre farklılık olmadığı, erkeklerin zorbalık davranışlarını kızlara göre daha fazla gösterdikleri izlenmiştir. Zorbalık türleri incelendiğinde erkeklerin fiziksel zorbalığa, kızların ise ilişkisel zorbalığa ve kişisel eşyalara saldırıya daha fazla maruz kaldıkları bulunmuştur. Bununla birlikte erkeklerin korkutma/sindirme, fiziksel saldırı ve eşyaya saldırı yollarına kızlardan daha fazla başvurdukları izlenmiştir. Akran zorbalığıyla baş etmede kızların başkalarından yardım isteme gibi sosyal destek arama davranışlarını, erkeklerin ise karşı tepki vererek mücadele etme gibi dışsallaştırma ve okuldan uzak durma gibi kaçınma davranışlarına daha fazla yöneldikleri izlenmiştir. Zorbalık gösteren ergenler karşı koyarak mücadele etmeyi ve okuldan uzaklaşmaya, kurban konumundaki ergenler ise biriyle paylaşmaya ve bu davranışları yapanlardan uzak kalmaya daha çok başvurumaktadırlar.

2.2. BENLİK SAYGISI

Psikolojide sıkça araştırılan değişkenlerden biri olan benlik saygısı; bireyin kendine ilişkin olumlu ya da olumsuz değerlendirmelerini içeren ve bireyin davranışlarını etkileyen bir faktör olduğu görülmektedir.

Benlik saygısı (self-esteem), benliğin benimsenmesini ve beğenilmesini içeren, kendini olduğundan daha düşük ya da daha yüksek nitelikte görmeden kendinden memnuniyeti ifade eden ve kişinin kendine yönelik değerlendirmesi ile meydana gelen kendinden hoşnut olma ve kendini değerli bulma halidir. Benlik saygısı, bireyin kendini ne olarak gördüğü ile kendinin ne olmasını istediği arasındaki farkları belirten duyguları ve düşünceleri barındırır (Yavuzer, 2003).

Coopersmith (1967), benlik saygısını kişiliğin önemli bir bileşeni ve pozitif bir kişilik özelliği olarak ele almakta, bireyin kendisini değerli, önemli, başarılı ve yetenekli bir biçimde algılama düzeyi olarak görmekte ve benlik saygısının oluşumunda dört faktörün etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bunlar, 1. Bireyin yaşamındaki önemli

insanların ilgili ve kabul edici davranışları 2. Bireyin başarıları sonucunda sahip olduğu pozisyon ve konum 3. Bireyin diğer insanların kendisi hakkındaki değerlendirmelerini nasıl karşıladığı 4. Bireyin kendine koyduğu amaçlara veya toplumsal standartlardaki hedeflere ulaşip ulaşamaması halidir (Akt. Bilgin, 2001).

Benlik saygısı, bireyin kendini önemli, değerli, yetenekli ve başarılı biri olarak algılama derecesidir. Bir bireyin kendisini yeterli ve önemli biri olarak algılaması da olumlu bir kişilik özelliği sayılmaktadır. Benlik saygısı yüksek olan bireyler, kendilerini saygın ve kabul edilir bireyler olarak görmekte; değerli ve yararlı kişiler olarak algılama eğilimindedirler. Benlik saygıları düşük olanlar ise, kendilerini önemsiz ve sevilmez görmekte, kendilerine ve yeteneklerine güveni olmayan kişiler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Benlik saygısı; değerlilik, özgüven, benliği kabul etme ve diğerleriyle eşitlik duygularının hepsini içermektedir. Değersiz hissetme, güvensizlik hissi, eşitsizlik ve şüphe duygularının ortaya çıkması, ergenlerde benlik saygısının düşüşüne zemin hazırlamaktadır (Temel ve Aksoy, 2001).

Benlik saygısı, gelişim süreci içinde edinilen yaşam boyu bir özelliktir ve bireyin özerkleşmesi, yaşamdan zevk alması, amaçları doğrultusunda davranabilmesi, çevreyle sağlıklı bir iletişim ve uyum içinde olabilmesi, geleceğe yönelik planlar yapabilmesi ve başarıyı elde edebilmesi bakımından önemli bir özelliktir (Erşan ve ark., 2009).

Bireyin kendi duygu, düşünce ve özelliklerini keşfetmesinin yanında diğer insanların geribildirimde bulunması onun kendine ilişkin algılarının gelişmesini sağlayacaktır. Kendisini olumlu bulması ve değerlendirmesi benlik saygısının yüksek olmasını, olumsuz ve yetersiz algılaması ise benlik saygısının düşük olmasına neden olacaktır (Burger, 2006).

Benlik saygısı yüksek ve düşük benlik saygısı olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Yüksek benlik saygısına sahip olanlar, kendilerini yeterli ve değerli görmekte; saygıdeğer hissetmektedir; ancak diğerlerinden üstün oldukları şeklinde bir düşünce içeriğine sahip değildir. Düşük benlik saygısı olanlar ise kendini değersiz ve yetersiz görmektedir; kendinden memnuniyetsizdir ve kendini kabul etmemektedir (Rosenberg, 1965). Yüksek benlik saygısına sahip olanlar mücadeleyi seven, girişken,

başa çıkma becerileri güçlü olan, grup içinde kendini rahat ifade eden, sosyal ilişkilerde iyi ve olumlu izlenim bırakan bireylerdir (Baumeister ve ark., 2003).

Olumlu kendilik değeri olmayan bireylerin, kendilerine olan güvenleri düşük olmakla birlikte sosyal çevresinde onun fikirlerini önemsemeyecekleri yönünde bir kaygı duyarlar. Bu yüzden gerekmediği müddetçe kendilerini ortaya koymaktan geri dururlar. Grup içinde aktif bir katılımcı olmaktan çok pasif ve dinleyici olmayı yeğleyerek, geri planda olmayı isterler. Bu davranış biçimleri ve alışkanlıkları ise onların sosyal yaşamını ve çevresiyle olan ilişkilerini ve iletişimini sınırlamaktadır (Steinberg, 2007)

Okul, öğretmen ve akran grupları, çocukların benlik saygıları üzerinde önemli etkiye sahiptir. Okuldaki sosyal ilişkilerinden elde ettiği beceriler onun benlik saygısını geliştirmekte ve onun kendisine ilişkin algılamasını etkilemektedir. Çocuğun bu okul deneyimleri başarısızlıkla sonuçlanırsa benlik saygısı zayıflamakta, başarı ile sonuçlanması ise benlik saygısını yükseltmektedir (Doğru, 2002).

Harter (1999) benlik saygısının oluşumunda ve korunmasında rol oynayan iki faktöre işaret eder: birinci faktör birey için önemli olan alanlarda algıladığı yetkinlik düzeyi ve ikinci rol oynayan faktör ise sosyal anlamda gördüğü destek. Ona göre algılanan yetkinlik düzeyi yalnızca benlik saygısını belirlemez, ayrıca bireyin ebeveynlerinin ve çevresinin de onay ve desteğini etkilemektedir (Harter, 1999)

Benlik saygısının, bebeklikten başlayarak temel gereksinimlerin tutarlı ve düzenli bir biçimde sevgi ve ilgi gösterilerek karşılanması sonucu oluştuğu düşünülmektedir. Ergenlikte kendinin değerli olduğu içselleştirmek, anne-babadan ayrılarak özerk ve bağımsız hale gelmek, yetişkin kimliğini benimsemek kendi kimliğini geliştirmesi açısından oldukça önem kazanmaktadır. Bu süreçte benlik büyük ölçüde gelişmekteyse de bireyin benlik gelişimi yaşam boyu bir süreç içinde düşünülmelidir (Ekşi, 1990).

Benlik saygısı yüksek olan bireylerin kendi potansiyelleri ile ilgili beklentileri de yüksek olmaktadır. Kendilerine yönelik bu olumlu düşüncelerinden ve sağladıkları başarılı sonuçlardan dolayı kendi görüşlerini içselleştirirler ve buna inanırlar. Böylece

hem kendi eylemlerine hem de sağladıkları başarılarla güvenleri gelişir. Bu durum onları, çelişen bir görüş karşısında kendi fikirlerini savunmaya ve ayrıca yeni düşünceleri de dikkate almaya teşvik eder (Tufan ve Yıldız, 1993).

İkiz (2000) yaptığı araştırmada; öğrencilerin dersteki başarıları ile kendilik değerleri arasında negatif bir ilişki olduğunu, ekonomik düzeyin ve çocuğun okuduğu okul tipinin kendilik değeri üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu ve özel okula giden öğrencilerin benlik saygısının yüksek olduğunu belirlemiştir. Akademik başarının düşmesi ile bireyin kendisini olumsuz algılamasına ve benlik algısının düşmesine neden olduğu görülmüştür. Araştırmada ayrıca ders dışı etkinliklerde aktif olan ergenlerin kendilerini daha olumlu algıladıkları belirlenmiştir.

Eriş ve İkiz'in (2013) gençlerde benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki korelasyonu ve bunların bazı sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelediği çalışmada; ergenlerin benlik saygısı düzeyleri ile sosyal kaygı düzeyleri arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkiler olduğu; sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet, yaş, ebeveyn birlikte olup olmadığı, babanın iş durumu, yaşamın en uzun süre geçirildiği bölge, karşı cinsten özel bir arkadaşı olup olmama durumuna göre benlik saygısı düzeylerinin, genel sosyal kaygının ve sosyal kaygı alt boyutlarının değişmediği izlenmiştir.

Moksnes ve arkadaşları (2010) genç bireylerle yaptıkları çalışmalarında stres, benlik saygısı ve duygu durumu arasındaki ilişkileri ve bu değişkenleri cinsiyete göre incelemiştir. Erkeklerin kızlardan anlamlı bir biçimde daha yüksek benlik saygısı özellikleri gösterdiğini, bütün stres alanları (erişkin sorumluluğu, akran baskısı, finansal baskı, ev yaşamı, romantik ilişkiler, okul başarısı, okula devam) ve duygusal durumun (depresyon ve anksiyete gibi) benlik saygısı ile olumsuz ve anlamlı bir biçimde ilişki içinde olduğu belirlenmiştir.

Sarıkaya (2015) araştırmasında yaşla birlikte benlik saygısının yükseldiğini; bunun da büyümeyle birlikte ergenlerin kendini daha iyi bilmesi ve kabullenmesi sonucu olgunlaşmayla artan bir benlik saygısı söz konusu olduğunu belirtir. Ayrıca erkeklerin kız öğrencilere göre benlik saygılarının daha yüksek olmasının erkek çocuklara toplum içinde daha fazla önem atfediliyor olması ve daha özgür bırakılması,

kızların da daha duygusal ve depresif özellikler göstermesi ile bağlantılandırılabilir. Çalışmada ebeveynlerin boşanması ve kendinin sosyoekonomik açıdan düşük algılanmasının ergenlerin benlik saygısı açısından dezavantajlı olmasına, bazı gereksinimlerinin karşılanmaması ve hissettiği olumsuz koşullar nedeniyle benlik saygısının düşmesine neden olduğu izlenmiştir.

2.3. ANKSİYETE

Korku canlıların hayatta kalmasını sağlayan, evrimsel açıdan işlevselliği olan önemli bir duygudur. Çocuklukta yüksek ses, yabancılar, karanlık, ilk defa yapılan topluluk içinde konuşma, karanlık ve ıssız bir sokakta yürümeye gibi korkular görülebilir. Bunlar zamanla geçmekte ya da bir süre yaşanarak uyumsal davranışlar gelişmektedir. Anksiyete bozukluğu durumunda bu korkular belli bir süre ve durum içinde ortaya çıkmamakta, genel olarak kişinin işlevselliğini ve yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir (Nolen-Hoeksema, 2004).

Sungur (1997) korkunun yaşama tehdit oluşturan bir tehlike varlığında ortaya çıkan ve yaşamın devamı için tehdit kaynağına karşı gerekli önlemlerin alınmasını sağlayan bir durum olduğunu ve yaşamın güven içinde devam etmesinde önemli bir faktör olduğunu belirtir. Anksiyetenin ise, korkudaki gibi gerçek bir tehlike durumu olmamakta ve kişinin yaşamında kötü bir şeyler olacağı beklentisi ile sonucunda huzursuzluk hissi ile kendini gösterdiğini ortaya koyar. Anksiyete, yalnızca tek bir dışsal tetikleyici ya da uyarıcı karşısında yaşanmayan, gerçek bir tehlike olmamasına rağmen kötü bir şeyler olacağı hissi ile sıkıntı, bunaltı ve endişe duygularıyla tarif edilebilir (Öztürk, 1988).

Reilly ve arkadaşları (1999) anksiyetenin kişinin normal ve sağlıklı bir şekilde yaşamını devam ettirmesine yarayan, çevreden gelen tehlikeler için sinyalleri almasını sağlayarak savaş ya da kaç tepkileri gibi uygun davranışlar geliştirmesini sağlayan bir duygu olduğunu; ancak ortada gerçek bir tehlike kaynağı olmadığı durumda anksiyetenin yoğun olarak devam etmesinin süreci bozan bir durum olarak ortaya çıktığından bahsetmektedir.

Öztürk (2004) korkuyla paralel olarak kötü bir şey olacaktı gibi kaynağı belirsiz sıkıntı ve endişe duygusuna anksiyete ya da bunaltı demektedir. Hafif biçimiyle tedirginlik, şiddetli biçimiyle de şiddetli bir panik şeklinde görülebilmektedir. Anksiyetenin kaynağına göre bozukluklar sınıflandırılmaktadır. Örneğin yaygın anksiyete bozukluğunda belli bir odak yoktur; yaygın ve genel bir fizyolojik ve ruhsal kaygı belirtileri izlenmektedir. Kişide genel olarak huzursuzluk, gerginlik, sinirlilik ve yerinde duramama gibi belirtiler izlenebilir. Konuşmalarında titreme, ilişkilerde huzursuzluk, dikkat ve bellek sorunları, unutkanlık, kan basıncının artması, çarpıntı, ağız kuruluğu, kızarma, karıncalanma, kaslarda gerginlik gibi belirtiler görülmektedir. Panik bozuklukta; aşırı endişe ve telaş duyguları, aşırı bir korku eşliğinde aklını ve kontrolünü kaybetme hisleri ile öleceğine ilişkin yoğun kaygılar, zihinsel karışıklık, çevreyi yabancı algılama, depersonalizasyon ve derealizasyon gibi bilişsel yeteneklerde bozulmalar; çarpıntı, terleme, sık idrara çıkma, baygınlık gibi otonomik uyarımlar ve anksiyetenin tekrar geleceğine ilişkin yoğun kaygılar izlenebilmektedir. Özellikle kontrolünü kaybedeceği, gülünç davranışlarda bulunacağı, bayılacağı ya da delireceği yönünde çok yoğun kaygı hisseder. Başka bir anksiyete bozukluğu türü fobilerdir. Fobik bozukluk belli nesnelere ve durumlar karşısında ortaya çıkan, bireyin korkusunu anlamsız gördüğü ancak korktuğu durumlardan yine de kaçınma gösterdiği yoğun kaygı yaşanan bir bozukluktur. Fobiler arasında sık rastlanan agorafobide birey, açık alanlardan, kalabalıktan, yalnız kalmaktan, toplu taşımalarından korkmakta ve bu durumlardan kaçınmaktadır. Bu korkuya ek olarak panik nöbetinin gelmesi beklentisi de eklenebilir. Sosyal fobi durumunda ise, insanlar arasında ve toplum içinde bir şey yaparken ya da konuşurken terleme, kızarma, ellerin titremesi gibi belirtiler ve yanlış bir şey yapma korkusu söz konusudur. Bu nedenlerle toplum içine girmekten kaçınılmaktadırlar. Özgül fobilerde ise kişi belli durum ya da nesnelere aşırı derecede korkmakta, ancak bunlardan uzak durduğu sürece yaşamını sürdürebilmektedir. Ancak fobik kişide korkunun kaynağı ile yüz yüze gelince paniğe kadar uzanan aşırı bir korku izlenir. Karanlık, kapalı yer, yükseklik, böcek, örümcek, kedi, köpek gibi özgül fobiler izlenebilir (Öztürk, 2004).

2.3.1. Anksiyeteye Kuramsal Yaklaşımlar

Psikanalitik teori açısından anksiyete temelde bir iç çatışmayla ortaya çıkar. Bu iç çatışma benlik ile üst benlik ya da benlik ile alt benlik arasında meydana gelir. Altbenliğin dürtüleriyle denge kuran benliğin gücü zayıflarsa, benlik ile alt benlik arasında bir çatışma ortaya çıkar. Çatışma benliğin dürtüler arasında etkisiz kaldığını ve baş etmede zorluk yaşadığını gösterir. Bu çatışma durumunda benlik, bir tehlike algılar ve savunma mekanizmalarını devreye sokarak bu anksiyeteyi yatıştırmaya çalışır (Öztürk, 2004).

Varoluşçuluk açısından; gerçek anksiyete bireyin, varlığının yok olabileceğinin, kendisinin ve algıladığı dünyanın kaybedilebileceğinin, her an bir hiç olabileceğinin farkındalığı ile meydana gelir. Kaygı varoluşun özüne yönelen bir tehdit niteliğindedir (Yalom, 1999).

Bilişsel yaklaşıma göre, anksiyete bireylerin olaylar karşısındaki birtakım beklentileri ve geliştirdikleri düşünceler nedeniyle ortaya çıkan bir durumdur. Anksiyeteye yol açan düşünce ve yorumlar algılanan ruhsal ve fiziksel tehlikeleri içermektedir. Anksiyete durumunda bireyler olası tehlikeyi abartılı olarak görmekte ve bu değerlendirmeler anksiyete programına neden olmaktadır. Anksiyete programı aktive olduğunda kaçmak ya da savaşmak için otonomik etkinlik yükselir, diğer devam eden davranışlar ketlenir ve olası tehlikeler dikkatle gözden geçirilir. Eğer gerçek bir tehlike yoksa anksiyete programı işlevselliğini kaybeder ve bireyin hayatını zorlaştırabilir (Kabakçı, 2003).

Bilişsel davranışçı terapistler anksiyete durumlarında hastaların tehlike algılarını belirlemeleri, değerlendirmeleri ve tehlike algılarını değiştirmelerini amaçlarlar. Bireyin tehlike algılarını besleyen tepkilerinin durdurulması ve yerine daha işlevsel davranışların gösterilmesi hedeflenir (Öztürk, 2004).

Davranışçılığa göre; anksiyete ve fobiler çeşitli biçimlerde öğrenilmiş durumlardır. Korku uyandırmayan bir nesne ile rahatsızlık veren bir uyaran bir araya gelirse, korku duyulmayan nesneden kaçınma davranışı ortaya çıkar. Korku duyulmayan nesneye karşı koşullu korku tepkisi meydana gelmektedir ve bu öğrenilmiş

bir fobidir. İnsanlarda karmaşık öğrenme süreçleri ile çeşitli korkular ortaya çıkabilmektedir (Öztürk, 2004).

Biyolojik yaklaşım ise, ikiz çalışmaları ve aile ağacı incelemeleri ile kalıtımın anksiyete üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Ayrıca nörobiyolojik etkiler üzerine çalışmalar yürütmekte; dopaminerjik, noradrenerjik, serotonerjik, GABAerjik dizgelerin, hipotalamus- hipofiz-sürrenal eksenindeki uyarılmaların, kortikotropin salınımının anksiyete üzerinde önemli etkisinin olduğu izlenmektedir (Öztürk, 2004).

2.4. DEPRESYON

İnsanlar çeşitli durumlara bağlı olarak sevinç, üzüntü, heyecan, öfke ve kaygı gibi çeşitli duygular hissedebilirler. Ancak bazen yaşamlarındaki durumlar ne olursa olsun tutarlı bir biçimde üzülebilirler ya da aşırı heyecanlı ve sevinçli olabilirler. Üzüntü duygularının sıklıkla izlendiği depresif belirtiler; rahatsız edici düzeye ulaştığında ve önemli bir yaşam olayına verilen olağan tepkinin ötesinde olduğunda klinik açıdan bir duygu durum bozukluğu olarak değerlendirilmektedir. Depresyon kişinin kendini üzgün ve keyifsiz hissettiği, sevdiği etkinliklere ilgisinin düştüğü ve bunlardan eskisi gibi keyif almadığı, değersizlik ve suçluluk düşüncelerinin eşlik ettiği, bitkinlik ve yorgunluğun izlendiği bir duygu durum bozukluğudur. Depresyonda kişi kararsızlık yaşayabilmekte; dikkat ve bellek gibi bilişsel işlevlerde yavaşlama ve güçlük izlenebilmektedir. Uykusuzluk, iştahsızlık ve cinsel ilginin azalması hatta yok olması şeklinde ilerleyen belirtiler görülebilir. İntihar düşünceleri ve davranışları da izlenebildiği için bireyin yaşamındaki önemli bir sağlık sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır (Morris, 2002).

DSM-5'e göre, depresyon bozukluklarından biri olan Majör Depresif Bozukluk en az 2 hafta sürmekte ve günün önemli bir bölümünde süren üzüntü ve karamsarlık hisleri ve tüm etkinliklere karşı ilginin azalması ve keyifsizliğin yaşandığı bir dönemdir. Majör Depresif Bozuklukta kişinin iştahında ve uykusunda değişiklikler; enerjisinde azalma, değersizlik ve suçluluk fikirleri; düşünme güçlükleri, odaklanma ve karar verme sorunları; intihar düşünceleri ve girişimleri belirtilerinden en az beş semptomu göstermesi beklenmektedir. (DSM-5, 2013).

Majör Depresif Bozuklukta birey umutsuzluk ve çaresizlik hissetmekte ve kendini boşlukta tanımlamaktadır. Gerginlik, kaygı, öfke ve huzursuzluk duyguları da eşlik edebilmektedir. Bazen aşırı uyuma, sakin bir biçimde duramama şeklinde ajitasyon, hareketlerde ve konuşmada yavaşlama, tepki süresinde gecikme ve düşünmede yavaşlama izlenebilmektedir. Çocuk ve ergenlerde ise üzüntü ve keder gibi duygulardan ziyade; huzursuz, sinirli ve huysuz bir duygu durum izlenmektedir (DSM-5, 2013).

DSM-5'te depresyonun iki tipi arasında ayırım yapılmıştır. Majör depresif bozukluk birkaç ay sürmekte ve yoğun bir üzüntü dönemiyle kendini göstermektedir. Distimide ise depresif belirtiler daha hafif seyretmekte ancak iki yıl ve daha uzun süre devam edebilmektedir. Bu iki tip dışında depresyon bozuklukları arasında; yıkıcı duygu durumu düzenleyememe bozukluğu, aybaşı öncesi disfori bozukluğu, maddenin/ilacın yol açtığı depresyon bozukluğu, başka bir sağlık durumuna bağlı depresyon bozukluğu ve tanımlanmamış depresyon bozukluğu çeşitleri de tanımlanmaktadır (DSM-5, 2013). Bazı depresif belirtiler çok ağır bir biçimde ilerlemekte; bireyin gerçeklikle bağlarının zayıflaması ve psikotik özellikler göstermesi şeklinde de kendini gösterebilmektedir (Morris, 2002). Ayırıcı tanı açısından depresif bozukluklar; bir maddenin ya da sağlık durumunun yol açtığı bozukluklardan, iki uçlu duygu durum bozukluklarından, şizofreni ve psikotik bozukluklardan, travma sonrası stres bozukluğundan ayırt edilmektedir (DSM-5, 2013).

Toros (2002) çocukluk dönemi depresif bozukluklarda kız ve erkeklerde görülme sıklığının eşit oranlarda olduğunu ergenlik döneminde ise kızların erkeklerden iki kat daha risk altında olduğunu belirtir. Çocukluk dönemi depresyonu olanların ailelerindeki depresyon öyküsü, ergenlik ve erişkinlik dönemi başlangıçlı depresyonlara göre daha fazla olduğu ve depresyonlu çocukların ailelerindeki depresyonların da daha erken başlangıçlı olduğu izlenmiştir. Çocukluk dönemi depresyon için risk faktörleri ise; kişilerarası sorunlar, psikososyal güçlükler, okul başarısızlığı, düşük gelir düzeyi gibi stresörler, çevrede sigara ve bağımlılık yapıcı diğer maddelerin kullanımı, ebeveynlerin veya sevilen birinin kaybı, romantik bir ilişkinin bitişi; öğrenme ve davranış bozuklukları, kronik hastalıklar, psikolojik ihmal- istismar ve doğal felaketler

gibi diğerk travmatik yaşantılardır. Depresyondaki çocuklarda ve ergenlerde okul başarısızlığı ve intihar oldukça yüksek oranlarda izlenmektedir.

2.4.1. Depresyona Kuramsal Yaklaşımlar

Yapılan bazı çalışmalarda tekrarlayıcı depresyon geçirenlerin birinci derece yakınlarında depresyon geçirme olasılığı normallere göre daha yüksek olduğu izlenmektedir. Yapılan ikiz çalışmalarında, majör depresyonun yaşam boyu prevalansının %12-36 arasında olduğu sonucuna varılmıştır. Tek yumurta ikizlerinde ise birlikte görülme oranı diğerk gruba göre anlamlı ölçüde daha yüksek izlenmiştir. Epidemiyolojik veriler depresyonda kalıtımın etkisinin olduğunu gösterse de bu geçişin nasıl ve ne şekilde olduğu tam olarak bilinmemektedir. Beyin üzerinde yapılan araştırmalarda, geç başlangıçlı depresyon geçirenlerin kaudat çekirdek ve putamende küçülme, kortikal atrofi ve ventriküllerde genişleme belirlenmiştir. Depresyon geçirenlerle yapılan PET ve SPET araştırmalarında frontal ve subkortikal yapılarda serotonin düşük olduğu izlenmiştir. Biyokimyasal veriler ışığında depresyon hastalarında noadrenerjik ve serotoninergik etkinlikte düşüş izlense de; daha karmaşık süreçlerin etkili olduğu düşünülmektedir (Öztürk, 2004).

Depresyon oluşumunda çeşitli psikososyal etkenlerin önemli bir rolünün olduğu bilinmektedir. Çeşitli ekonomik sorunlar, aile içi çatışmalar, iş kaybı, emeklilik, iş yaşamındaki çeşitli meseleler, ruhsal ve fiziksel sağlıkla ilgili sorunlar, sevilen birinin kaybı, çeşitli travmatik yaşantılar, çeşitli fiziksel ve psikososyal olaylar depresyon gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Yaşamın erken dönemlerinde anne kaybının yaşantılanması da sonraki dönemlerdeki depresyon gelişimini etkileyen önemli bir faktör olabilmektedir. Toplumların farklılaşan özellikleri de depresif belirtilerin özelliklerini etkileyebilmektedir. Örneğin Hıristiyan gruplarda depresif belirtilerde suçluluk ve günahkarlık duyguları izlenirken, gelişmekte olan toplumlarda depresif belirtilere daha çok kaygı ve somatik yakınmalar eşlik etmektedir. Kişilik özellikleri açısından değerlendirildiğinde depresyon geçirmeye yatkın kişilerde; insanları incitmeme, titizlik, mükemmeliyetçilik, aşırı duyarlılık, öfkeyi içe yöneltme, olaylar karşısında çabuk etkilenme gözlenirken; bu kişilerin çeşitli güç yaşam olayları sonucunda kendilerini güçsüz ve yenilmiş hissettiği; beslendiği kaynaklarını yitirmiş hissettiği görülmektedir (Öztürk, 2004).

Depresyonun gelişiminde bilişsel kuram belirli temalar üzerine odaklanmaktadır. İlk olarak; olumsuz üçlüyü ele alan; kendini, çevreyi ve geleceği olumsuz bir biçimde algılamadır. Kişi kendine yönelik değersizlik, yetersizlik ve suçluluk duyguları hissetmektedir. Çevresine yönelik olumsuz fikirler geliştirmekte ve dünyadaki zorlukların aşılamayacağını düşünmektedir. Geleceğin karanlık ve başarısızlıklara gebe olduğunu düşünerek ümitsizlik duyguları yaşayabilmektedir. Beck (1967) bu olumsuz bilişsel üçlünün depresyonun gelişimindeki tüm belirtileri açıkladığını düşünür. İkinci olarak; olumsuz düşüncelerin otomatik bir biçimde ortaya çıktığını belirtir. Depresyonun bilişsel kuramında merkezi değer olan otomatik düşünceler, birey tarafından planlanmadan ve düşünülmeden otomatik bir biçimde ortaya çıkabilmektedir. Bilişsel terapi sürecinde hastaya otomatik düşüncelerini belirlemek ve bu düşüncelerin bireyi nasıl etkilediğini ona göstermek üzerine çalışmalar planlanır. Üçüncü olarak depresyonda bilgi işleme ve algıda sistematik olarak yapılan hatalar olduğu izlenmektedir. Bu sistematik hatalar; ya hep ya hiç tarzı düşünme, seçici algılama, bireyselleştirme, abartma, küçümseme, aşırı genelleme, keyfi çıkarsama olarak sayılabilir. Bu bilişsel hatalar nedeniyle bireyler kendilerini daha olumsuz algırlar. Bilişsel terapi sürecinde bu hataları belirlemek, değerlendirmek ve yeniden yapılandırmak üzerine çalışmalar planlanır. Dördüncü olarak depresyonda temel işlevsel olmayan şemalar ve düşüncelerin bulunmasıdır. Bu temel sayıtlılar genellikle çocukluk döneminde gelişen, değişimi güç olan birtakım düşüncelerdir. Bu şemalar yoluyla birey olayları yorumlarken bir anlam çerçevesine sahiptir. Durumlara ve olaylara ilişkin bilgilerin yorumlarken şemalardan faydalanılır. Bu nedenle bilişsel terapi sırasında işlevsel olmayan sayıtlıların belirlenmesi ve ele alınarak değerlendirilmesi teknikleri kullanılmaktadır (Savaşır et al.; 2003).

Davranışçılığa göre depresyon; çocukluktan itibaren rahatsızlık verici yaşantılar deneyimlenmesi ile birlikte kaçamadığı bu yaşantılar karşısında çaresiz hissetme durumunda gelişen bir çeşit öğrenilmiş çaresizlik durumu olarak ele alınmaktadır. Kişi uğraşmayı bırakmakta; üzüntü ve çaresizlik duyguları ile birlikte çökkünlük hissetmektedir (Öztürk, 2004).

Freud depresyonun gelişiminde dürtü psikolojisi açısından kişinin gerçek ya da bilinçdışı bir sevgi nesnesinin kaybının etkisi olduğunu belirtir. Depresif birey sevdiği

tarafından terk edilmiş gibi bir kayıp duygusu hisseder. Bu kayıp duygusu gerçek olabileceği gibi bilinçdışı nedenlerden de kaynaklanabilir. Kişi bu kayıp duygusuyla beraber sevilme duygusu hissetmekte ve benlik saygısı da düşmektedir. Bireyin cezalandırıcı bir üstbenliği bulunmakta, sevgi ve nefret duygularını ambivalent bir şekilde yaşamaktadır. Kayıp duygusu sonucunda kayba karşı hem sevgi ve özlem hem de kin ve nefret duyguları hissedilir. Ancak katı üstbenlik nedeniyle kin ve nefret duyguları bireyin kendisine yöneltilir ve kişinin özsaygısı düşerek değersizlik ve suçluluk duyguları yaşamasına neden olur. Yaşam anlamını yitirir ve ruhsal olarak çökkün hissedilir (Öztürk, 2004).

Ego psikolojisi ise benliğin uyumlu ve değerli bir biçimde işleyebilmesi için kişinin gerçekleştirmeyi hedeflediği değerlilik, sevilir olma, güçlü ve güvenli olma gibi narsistik amaçları vardır. Eğer bu görevi yerine getiremiyorsa benlik özsaygısını yitirmekte ve çatışma yaşamaktadır. Bireyin kendine ilişkin hem güçlü narsistik hedef ve beklentileri bulunmakta ancak bunların gerçekleşmeyeceğini düşünmektedir. Önemli bir yaşam olayı, emeklilik, hastalık veya bir kayıp deneyimi sonucunda da bu düşünceler gelişebilmekte; bireyde güçsüzlük ve çaresizlik duygularıyla birlikte düşük özgüven görülmekte ve böylece yine depresyon gelişebilmektedir. Bireyin gereksinimlerinin karşılanmayacağı duygusu; depresyonun çözümlenmesinde ve anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Öztürk, 2004).

2.5. Akran Zorbalığının Benlik Saygısı, Depresyon ve Anksiyete ile İlişkisine Dair Araştırmalar

Okul ortamının önemli bir sorunu olan zorbalığın, öğrencilerin sık buldukları bir ortam olan okulda çocukların ruhsal durumları üzerindeki olumsuz etkisini olduğunu ortaya koyan çalışmalar olduğu görülmektedir.

Bulgurcu (2011) çalışmasında zorbalığa uğrama ve cinsiyet arasında ilişki olduğunu, kızların daha çok kurban ya da zorbalığa katılmayan gruplarda, erkeklerin ise daha çok zorba ve zorba-kurban gruplarında bulunduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte zorbaların sıklıkla iyi tanıdıkları ve daha çok birlikte zaman geçirdikleri

akranlarını rahatsız ettikleri belirlenmiştir. Kapıcı (2004) çalışmasında sosyoekonomik düzey, sınıf düzeyi ve cinsiyet açısından zorbalık yaşantıları arasında fark olmadığını belirlemiştir. Ancak orta sosyoekonomik düzeyden gelen çocukların bedensel zorbalığa daha fazla maruz kaldıkları görülmüştür.

Smith ve Brain (2000), zorbalık yapan öğrencilerin kaygı düzeylerinin düşük olduğunu ve sosyal zekâlarının ise diğerlerinden daha yüksek olduğunu ancak bunu antisosyal bir şekilde ortaya koyduklarını vurgulamaktadır. Andreou (2001) ise zorbalıların problem çözme becerilerinden yoksun olduklarını ve dikkat eksikliği, hiperaktivite ve saldırganlık gibi dışsallaştırma eğilimlerinin olduklarını; sosyal becerilerini kendi çıkarları doğrultusunda kullandıklarını belirtmektedir.

Furlong ve ark., (2004) zorbalıların kendi aile ortamlarını daha olumsuz ve daha otoriter değerlendirdiklerini; gösterdikleri zorbaca davranışları otoriter aile disiplini anlayışına ve uğradıkları zorbalığa tepkisel olarak ortaya koyduklarını ifade etmektedir. Eliot ve Cornell (2009), öğrencilerle yaptıkları çalışmada, duygusal bağlanma özelliklerini incelemiş ve ebeveynlerine güvensiz bağlananların arkadaşlarına karşı daha saldırgan tutuma sahip olduğunu belirlemiştir.

Aile ilişkileri, akademik başarıları gibi etkenler düşünüldüğünde, zorbalıların benlik saygılarının düşük olması düşünülebilir. Bu düşünceyle paralel olarak zorbalılarla ilgili bazı çalışmalarda Andreou (2001) ve O'Moore ve Kirkham (2001) benlik saygılarının düşük olduğu izlenmiştir. Ancak genellikle zorbalıların benlik saygılarının normal, hatta normalden fazla olduğuna ilişkin bulgular daha fazla elde edilmektedir (Boulton ve Underwood,1992; Tritt ve Duncan, 1997; Glew ve ark., 2000). Alanyazında özgüven ve zorbalık ilişkisindeki çelişkili sonuçların nedeni zorbalık sınıflandırması ve özgüvenin çok boyutlu bir kavram olması olarak görülmektedir (O'Moore ve Kirkham, 2001).

Salmivalli (1998), zorbalıların kendilerini çekici ve popüler olarak gördüklerini, ancak kendilerini ailevi, akademik, duygusal ve davranışsal açıdan olumsuz bulduklarını ifade etmektedir. Zorbalıların akranları arasında yüksek statüde ve popüler olarak algılanması kendilerini sosyal ortamlarda daha rahat hissetmeleri sonucu özgüvenlerinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Cunningham, 2007).

Kurbanların ruhsal özellikleri incelendiğinde, benlik saygısının diğerlerine göre daha düşük; daha kaygılı, pasif ve boyun eğiciliği daha yüksek, daha içe dönük ve yalnız özellikler gösteren; akranlarıyla sosyal ilişki kurmada yetersiz, kötümser bir bakış açısına ve olumsuz benlik algısına sahip; akademik açıdan başarısı daha düşük oldukları vurgulanmaktadır (Furlong ve ark., 2004; Boulton ve Smith, 1994; Salmivalli, Lappalainen ve Lagerspetz, 1998; Gökler, 2007).

Kurban olma ve özsaygı arasında olumsuz yönde ilişki olduğuna dair bulgular oldukça güçlü görünmektedir (Olweus, 1995). Ancak bu ilişkiyle ilgili iki şey söylemek mümkündür. Eğer bireyin özsaygısı düşükse zorbalığa uğrama ve kurban olma olasılığı artmakta ya da birey zorbalığa maruz kaldıkça özsaygısı azalmaktadır. Diğer bir değişle benlik saygısı ile akran zorbalığı karşılıklı olarak etkileşime sahip görünmektedir (Pişkin ve Ayas, 2005).

Birçok çalışmada zorbalık ve depresyon arasında ilişki olduğu ortaya konmuştur (Hawker ve Boulton, 2000; Seals ve Young, 2003; Saluja ve ark., 2004). Kim ve arkadaşları (2005) akran zorbalığına katılanlarda görülen artan özkıyım (intihar) riskinin akran zorbalığının depresyon ile ilişkisine bağlı olabileceğini düşündürmektedir. Haevet ve arkadaşları (2006) Norveç'te yaptıkları çalışmada ergenlerin yaşadığı depresyonun nedenleri arasında okul ortamının etkisi olduğunu ve zorbalığın, depresyon için yordayıcı bir faktör olduğunu belirlemiştir.

Ülkemizde de bu bağlamda Sabuncuoğlu ve arkadaşları (2006) ile Çetinkaya ve arkadaşları (2009) tarafından yürütülen çalışmalarda akran zorbalığına uğrama ile depresyon düzeyleri arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Buna göre, kurbanların depresyon düzeyinin diğerlerine göre daha fazla olduğu ve benlik düzeyinin daha düşük olduğu saptanmıştır.

Kapıcı (2004) çalışmasında zorbalığın her türünde benlik saygısının olumsuz yönde etkilendiğini belirlemiştir. Ayrıca zorbalığa maruz kalmanın benlik saygısını olumsuz etkilemesinin yanında, durumluk ve sürekli kaygı ile depresyon düzeylerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Çalışmada önemli bir bulgu duygusal zorbalığın diğer zorbalık tiplerine göre benlik saygısını, kaygıyı ve depresyonu daha fazla olumsuz

yönde etkilemesidir. Çalışma her türlü zorbalığın ruh sağlığını olumsuz yönde etkilediğini ancak duygusal zorbalığın en önemli riski oluşturduğu söylenebilmektedir.

Craig (1998) araştırmasında zorbalığa maruz kalan çocukların depresyon ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu, benlik saygılarının ise daha düşük olduğunu ve sonuç olarak daha fazla psikolojik yardıma gereksinim duyduklarını göstermektedir. Sabuncuoğlu ve arkadaşları (2006) ergenlerle yürüttükleri çalışmada, akran örselenmesi ile depresyon belirtileri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Genel olarak kadın ve erkek katılımcılar arasında akran örselenmesine uğrama açısından farklılık olmadığı belirlenmiştir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın katılımcıları, İstanbul'da Özel Yakacık Doğa Okullarına devam eden 9-12 yaşları arasında okul rehberlik birimine başvuran n=77 kız (yaş $\bar{x}$ =10.36; ss:1.134) ve n=73 erkek (yaş $\bar{x}$ =10.36; ss:1.032) olmak üzere toplamda N=150 (yaş $\bar{x}$ =10.36; ss:1.082) çocuktan oluşmaktadır.

3.2. Veri Toplama Araçları

3.2.1. Sosyo-Demografik Veri Formu: Bu form, literatür bilgileri göz önüne alınarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu formda katılımcıların, yaş, cinsiyet, sınıf, anne-baba eğitim durumu, anne-baba çalışma durumu, harçlık, aile gelir durumu, kardeş sayısı, arkadaş, arkadaş grubu ve akran zorbalığı sıklığı soruları sorulmuştur.

3.2.2. Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği: Kovacs (1985) tarafından geliştirilmiş olan ÇDÖ, çocukluk depresyonunu ölçmeyi amaçlayan kendini değerlendirme ölçekleri arasında en sık kullanılan ve psikometrik özellikler açısından en fazla araştırılmış olan ölçektir. Beck Depresyon Ölçeği temel alınarak hazırlanmış olan ölçekte, çocukluk depresyonuna özgü okul durumu ve arkadaş ilişkileri gibi alanlarla ilgili maddeler de yer almaktadır. Dili 6-17 yaş arası çocuk ve ergenlerin anlayabileceği düzeyde yalınlaştırılmış olan ölçek, çocuğa okunarak ya da çocuk tarafından okunarak doldurulur. Yirmi yedi maddeden oluşan ölçekte, her madde için üç yanıt seçeneği bulunmaktadır ve çocuğun her madde için son iki haftayı düşündüğünde kendisi için en uygun gelen maddeyi işaretlemesi istenir. Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik-güvenirlilik çalışması, Öy (1991) tarafından, dördüncü-yedinci sınıflarda okuyan ilköğretim öğrencilerinden oluşan bir örneklem üzerinde yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı.77'dir. Ölçek depresif grupla depresif olmayan grubu ayırt edebilmektedir.

3.2.3. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu: Ayas ve Pişkin (2015) tarafından geliştirilen Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu İlköğretim 2. kademe ve lise öğrencileri için geliştirilmiş bir formdur. Biri "Zorba Ölçeği" diğeri

“Mağdur Ölçeği” olarak adlandırılan ve aynı maddelerin farklı biçimde sorulmasından oluşan paralel iki ölçekten oluşmaktadır. Öğrencilerin zorba ölçeğinde yer alan söz ve eylemleri ne sıklıkla yaptıklarını, mağdur ölçeğinde ise bu söz ve eylemlere ne sıklıkla uğradıklarını işaretlemeleri beklenmektedir. Ölçek toplam 53 maddeden oluşmaktadır. 1-14. sorular fiziksel zorbalık, 15-22. sorular sözel zorbalık, 23-28. sorular dışlama, 29-33. sorular söylenti çıkarma ve yayma, 34-43. sorular eşyalarına zarar verme, 44-53. sorular cinsel zorbalık alt faktörlerini ölçmek için hazırlanmıştır. Değerlendirmede hemen hemen her gün 4 puan, haftada en az 1 defa 3 puan, ayda bir defa 2 puan, dönem boyunca bir defa 1 puan, hiçbir zaman 0 puan olarak hesaplanmaktadır. Zorba ölçeği “ben yaptım” sütunundan oluşmaktadır ve bu sütundan alınan puanlar zorba olma puanını, mağdur ölçeği “ bana yapıldı” sütunundan oluşmaktadır ve alınan puanlar mağdur olma puanlarını göstermektedir. Puan yükseldikçe zorba ya da mağdur olma oranı artmaktadır.

3.2.4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği: Benlik saygısı ölçümü için kullanılan bu ölçek, 1963 yılında Morris Rosenberg tarafından geliştirilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nde güvenilirlik geçerlilik çalışması yapıldıktan sonra birçok araştırmada ölçüm aracı olarak kullanılmıştır. Ülkemizde ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Çuhadaroğlu (1986) tarafından yapılmış olup, geçerlilik kat sayısı $r = 71$ olarak bulunmuştur. Test- tekrar test güvenilirlik yöntemi kullanılarak da güvenilirlik kat sayısı $r = 75$ olarak saptanmıştır (1986). Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, çoktan seçmeli 63 sorudan oluşan bir öz bildirim ölçeğidir. Ölçek, on iki alt kategoriden oluşmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda benlik saygısını ölçmeye yönelik olarak, ölçeğin ilk “on” maddesi kullanılacaktır. Bu çalışmada kullanılan, Benlik Saygısı Alt Ölçeği, 4 maddeli Likert tipi bir alt ölçek olup, ölçeğin ilk 10 maddesini kapsamaktadır. Ölçeğin puanlama sistemi 0-6 arasındadır. Toplamda, 0-1 puan alanlar yüksek, 2-4 puan alanlar orta, 5-6 puan alanlar düşük benlik saygısına sahip bireyler olarak nitelendirilir.

3.2.5. Beck Anksiyete Ölçeği: Anksiyeteyi depresyondan ayırt edebilecek bir ölçeğe duyulan ihtiyaçtan dolayı Beck ve ark. tarafından 1988’de geliştirilmiştir. Bireylerin yaşadığı anksiyete belirtilerinin şiddetini ölçer. Öznel anksiyete ve bedensel belirtileri sorgulayan bir ölçektir. 21 maddeden oluşan, 0-3 arası likert tipi puanlanan;

hastanın kendisinin doldurduğu bir ölçektir. Puan Aralığı 0-63 'tür. Ölçekte alınan toplam puanların yüksekliği, bireyin yaşadığı anksiyetenin şiddetini gösterir. Türkiye için geçerlilik güvenirlik çalışmaları; Ulusoy, Şahin ve Erkmen (1998) tarafından yapılmıştır

3.3. İşlem

Araştırmanın veri toplama aşamasında katılımcılara uygulanan veri toplama araçları okul rehberlik biriminde uygulanmıştır. Ölçeklerin uygulanma süresi yaklaşık 30 dakikadır. Araştırmanın verileri 15.05.2017-09.06.2017 tarihleri arasında toplanmış olup, uygulama yapılan öğrenciler her ölçekte soruların tamamını yanıtlamışlardır ve veri kaybı yaşanmamıştır. Araştırmanın başında hedeflenen sayıda öğrenciye ulaşılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmanın amaçlarına uygun olarak toplanan veriler SPSS v.21 (Statistical Package for Social Sciences) Programı ile istatistiksel analize tabi tutulmuştur. Bağımsız değişkenler açısından ölçeklerden alınan puanların karşılaştırılmasında, Kolmogorov-Smirnov $p>0,05$ ve Skewness-Kurtosis (-1, +1 aralığında kalanlar) için normal dağılan veriye uygun bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizleri yürütülmüştür. Normal dağılım göstermeyen verileri için Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Ölçeklerden alınan puanlar arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi amacıyla Pearson korelasyon analizi yürütülmüştür.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçlarına uygun olarak toplanan verilere uygulanan istatistiksel analizlere yer verilmiştir. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin betimleyici bulgular yer almaktadır. İkinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerine göre ölçeklerden aldıkları ortalama puanların karşılaştırıldığı normal dağılım gösteren örneklem için bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi, normal dağılım göstermeyen örneklem için Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testi bulguları verilmiştir. Üçüncü bölümde katılımcıların ölçeklerden aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon analizi bulguları verilmiştir.

4.1. 9-12 YAŞ ARALIĞINDA OKUL REHBERLİK BİRİMİNE BAŞVURAN ÖĞRENCİLERİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BETİMSSEL BULGULAR

Tablo 1'de çocukların cinsiyetlerine göre demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımları ve yüzdeleri verilmiştir.

Grubun tamamında çocukların %0.7'sinin anneleri ilköğretim mezunu, %2.7'sinin anneleri ortaokul mezunu, %31.3'ünün anneleri lise mezunu ve 65.3'ünün anneleri üniversite ve üstü mezundur.

Grubun tamamında çocukların %0.7'sinin babası okuryazar değildir, %0.7'sinin babası ilköğretim mezunu, %2'si ortaokul mezunu, %22'si lise mezunu ve %74.7'si üniversite ve üstü mezundur.

Grubun tamamında çocukların %73.3'ünün annesi bir işte çalışırken, %97.3'ünün babası bir işte çalışmaktadır.

Tablo 1. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri

		Kız	Erkek	Toplam
Anne Eğitim	İlkokul	n	0	1
		%	0.0	1.4
	Ortaokul	n	0	4
		%	0.0	5.5
	Lise	n	25	22
		%	32.5	30.1
Üniversite ve üstü	n	52	46	
	%	67.5	63.0	
Baba Eğitim	Okuryazar değil	n	0	1
		%	0.0	1.4
	İlkokul	n	1	0
		%	1.3	0.0
	Ortaokul	n	2	1
		%	2.6	1.4
	Lise	n	11	22
		%	14.3	30.1
	Üniversite ve üstü	n	63	49
		%	81.8	67.1
Anne Çalışma	Çalışıyor	n	54	56
		%	70.1	76.7
	Çalışmıyor	n	23	17
		%	29.9	23.3
Baba Çalışma	Çalışıyor	n	75	71
		%	97.4	97.3
	Çalışmıyor	n	2	2
		%	2.6	2.7
Aile Gelir Düzeyi	Kötü	n	0	1
		%	0.0	1.4
	İdare eder	n	3	5
		%	3.9	6.8
	Orta	n	11	9
		%	14.3	12.3
İyi	n	38	42	
	%	49.4	57.5	
Çok iyi	n	25	16	
	%	32.5	21.9	
Toplam	n	77	73	
	%	100.0	100.0	

Grubun tamamında çocukların %0.7'si aile gelir düzeylerinin kötü düzeyde, %5.3'ü idare eder düzeyde, %13.3'ü orta düzeyde, %53.3'ü iyi düzeyde ve %27.3'ü çok iyi düzeyde olduğunu bildirmiştir.

Tablo 2'de çocukların cinsiyetlerine göre arkadaşlık kurmalarına ilişkin frekans dağılımları ve yüzdeleri verilmiştir.

Tablo 2. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Arkadaşlık Kurmalarına İlişkin Frekans Dağılımı ve Yüzdeleri

			Kız	Erkek	Toplam
En yakın arkadaş	Var	n	57	52	109
		%	74.0	71.2	72.7
	Yok	n	4	7	11
		%	5.2	9.6	7.3
	Değişiyor	n	16	14	30
		%	20.8	19.2	20.0
Arkadaş grubu	Var	n	56	53	109
		%	72.7	72.6	72.7
	Yok	n	8	7	15
		%	10.4	9.6	10.0
	Değişiyor	n	13	13	26
		%	16.9	17.8	17.3
Kardeş Sayısı	Tek Çocuk	n	32	37	69
		%	41.6	50.7	46.0
	1 Kardeş	n	36	26	62
		%	46.8	35.6	41.3
	2 Kardeş	n	7	10	17
		%	9.1	13.7	11.3
3 Kardeş	n	2	0	2	
	%	2.6	0.0	1.3	
Toplam	n	77	73	150	
	%	100.0	100.0	100.0	

Grubun tamamında çocukların %72.7'si en yakın arkadaşlarının olduğunu, %7.3'ü en yakın arkadaşlarının olmadığını, %20'si en yakın arkadaşlarının değişiyor olduğunu bildirmiştir.

Grubun tamamından çocukların %72.7'si arkadaş gruplarının olduğunu, %10'u arkadaş gruplarının olmadığını, %17.3'ü arkadaş gruplarının değişiyor olduğunu bildirmiştir.

Grubun tamamında çocukların %46'sı tek çocuk olduklarını, %41.3'ü bir kardeşlerinin olduğunu, %11.3'ü 2 kardeşlerinin olduğunu, %1.3'ü 3 kardeşlerinin olduğunu bildirmiştir.

Tablo 3. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Yaş ve Haftalık Harçlık Ortalamaları ve Standart Sapmaları

		N	ORT	SS	MİN	MAKS
Yaş	Kız	77	10.36	1.134	9	12
	Erkek	73	10.36	1.032	9	12
	Toplam	150	10.36	1.082	9	12
Harçlık	Kız	77	23.74	25.541	0	100
	Erkek	73	16.86	22.325	0	100
	Toplam	150	20.39	24.197	0	100

Tablo 3'te çocukların cinsiyetlerine göre yaş ve haftalık harçlık ortalamaları ve standart sapmaları verilmiştir. Kız çocukların yaş ortalamaları $\bar{x}=10.35$, erkek çocukların yaş ortalamaları $\bar{x}=10.36$ bulunmuştur. Kız çocukların haftalık harçlık ortalamaları $\bar{x}=23.74$ ve erkek çocukların haftalık harçlık ortalamaları $\bar{x}=16.86$ bulunmuştur.

4.2. 9-12 YAŞ ARALIĞINDA OKUL REHBERLİK BİRİMİNE BAŞVURAN ÖĞRENCİLERİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNE GÖRE ÖLÇEKLERDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4'te çocukların cinsiyetlerine göre Benlik Saygısı Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği, Beck Anksiyete Ölçeği ve Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur ve Zorba Formundan aldıkları ortalama puanlar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Çocukların cinsiyetlerine göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formu “Cinsel Mağduriyet” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t=-2.106$; $p<.05$]. Erkek çocukların cinsel mağduriyet ortalamaları ($\bar{x}=4.79$) kız çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=2.13$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Çocukların cinsiyetlerine göre Akran Zorbalığı Ölçeği Zorba Formu “Fiziksel Zorbalık” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t=-3.193$; $p<.05$]. Erkek çocukların fiziksel zorbalık ortalamaları ($\bar{x}=5.88$) kız çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=2.65$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Çocukların cinsiyetlerine göre Akran Zorbalığı Ölçeği Zorba Formu “Sözel Zorbalık” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t=-3.275$; $p<.05$]. Erkek çocukların sözel zorbalık ortalamaları ($\bar{x}=2.74$) kız çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=1.22$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Çocukların cinsiyetlerine göre Akran Zorbalığı Ölçeği Zorba Formu “Eşyalara zarar verme” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t=-1.996$; $p<.05$]. Erkek çocukların eşyalara zarar verme ortalamaları ($\bar{x}=2.30$) kız çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=.91$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Tablo 4. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Benlik Saygısı, Depresyon, Anksiyete ve Akran Zorbalığı Ölçeklerinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve t testi Bulguları

	Cinsiyet	N	ORT	SS	t	p
Benlik Saygısı	Kız	77	31.43	4.675	1.616	.108
	Erkek	73	30.21	4.592		
Depresyon	Kız	77	12.58	8.078	-1.183	.239
	Erkek	73	14.30	9.665		
Anksiyete	Kız	77	14.18	12.053	.080	.937
	Erkek	73	14.03	11.652		
Fiziksel Mağduriyet	Kız	77	10.42	9.137	.179	.858
	Erkek	73	10.12	10.844		
Sözel Mağduriyet	Kız	77	6.01	6.197	.052	.959
	Erkek	73	5.96	6.663		
Dışlanma	Kız	77	7.01	6.225	.629	.530
	Erkek	73	6.37	6.299		
Söylentiye uğrama	Kız	77	4.23	4.448	-.016	.987
	Erkek	73	4.25	5.185		
Eşyalarının zarar görmesi	Kız	77	3.42	5.435	-1.554	.122
	Erkek	73	5.12	7.867		
Cinsel Mağduriyet	Kız	77	2.13	4.835	-2.106	.037*
	Erkek	73	4.79	9.929		
Akran Z Mağdur TP	Kız	77	33.22	27.632	-.613	.541
	Erkek	73	36.62	39.478		
Fiziksel Zorbalık	Kız	77	2.65	4.925	-3.193	.002*
	Erkek	73	5.88	7.286		
Sözel Zorbalık	Kız	77	1.22	1.951	-3.275	.001*
	Erkek	73	2.74	3.543		
Dışlama	Kız	77	1.70	3.468	-1.370	.173
	Erkek	73	2.55	4.089		
Söylenti çıkarma	Kız	77	.92	2.241	-1.780	.077
	Erkek	73	1.77	3.474		
Eşyalara zarar verme	Kız	77	.91	2.498	-1.996	.048*
	Erkek	73	2.30	5.559		
Cinsel Zorbalık	Kız	77	.60	2.587	-1.342	.182
	Erkek	73	1.70	6.693		
Akran Z Zorba TP	Kız	77	8.00	13.795	-2.742	.007*
	Erkek	73	16.93	24.825		

*p<.05

Çocukların cinsiyetlerine göre Akran Zorbalığı Ölçeği Zorba Forumundan aldıkları toplam puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$t=-2.742$; $p<.05$]. Erkek çocukların akran zorbalığı toplam puan ortalamaları ($\bar{x}=16.93$) kız çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=8.00$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Çocukların cinsiyetlerine göre diğer ölçek ve alt ölçeklerden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 5'te çocukların anne eğitim düzeylerine göre Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Çocukların anne eğitim düzeylerine göre Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t= -2.213$; $p<.05$]. Anneleri üniversite ve üstü düzeyde eğitim almış çocukların benlik saygısı ortalamaları ($\bar{x}=31.44$) anneleri lise ve altı düzeyde eğitim almış çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=29.69$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Çocukların anne eğitim düzeylerine göre diğer ölçek ve alt ölçeklerden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 5. Çocukların Anne Eğitimlerine Göre Benlik Saygısı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar Standart Sapmalar ve t testi Bulguları

	Anne Eğitim	N	ORT	SS	t	p
Benlik Saygısı	Lise ve altı	52	29.69	5.403	-2.213	.028
	Üniversite ve üstü	98	31.44	4.115		

Tablo 6’da çocukların baba eğitim düzeylerine göre Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Çocukların baba eğitim düzeylerine göre Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t = -2.064$; $p < .05$]. Babaları üniversite ve üstü düzeyde eğitim almış çocukların benlik saygısı ortalamaları ($\bar{x} = 31.29$) babaları lise ve altı düzeyde eğitim almış çocukların ortalamalarından ($\bar{x} = 29.50$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Çocukların baba eğitim düzeylerine göre diğer ölçek ve alt ölçeklerden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 6. Çocukların Baba Eğitimlerine Göre Benlik Saygısı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar Standart Sapmalar ve t testi Bulguları

	Baba Eğitim	N	ORT	SS	t	p
Benlik Saygısı	Lise ve altı	38	29.50	5.641	-2.064	.041*
	Üniversite ve üstü	112	31.29	4.209		

* $p < .05$

Tablo 7’de çocukların annelerinin çalışıp çalışmamasına göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formundan aldıkları ortalama puanlar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Çocukların annelerinin çalışıp çalışmamasına göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formu “Fiziksel Mağduriyet” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t = -2.924$; $p < .05$]. Anneleri çalışmayan çocukların fiziksel

mağduriyet ortalamaları ($\bar{x}$ =14.13) anneleri çalışan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}$ =8.87) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Çocukların annelerinin çalışıp çalışmamasına göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formu “Sözel Mağduriyet” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [t =-2.356; p <.05]. Anneleri çalışmayan çocukların sözel mağduriyet ortalamaları ($\bar{x}$ =8.00) anneleri çalışan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}$ =5.25) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Çocukların annelerinin çalışıp çalışmamasına göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formu “Dışlanma” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [t =-2.184; p <.05]. Anneleri çalışmayan çocukların dışlanma ortalamaları ($\bar{x}$ =8.53) anneleri çalışan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}$ =6.04) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Tablo 7. Çocukların Annelerinin Çalışıp Çalışmamasına Göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formundan Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve t testi Bulguları

	Anne Çalışma	N	ORT	SS	t	p
Fiziksel Mağduriyet	Çalışıyor	11	8.87	8.931	-2.924	.004*
	Çalışmıyor	40	14.13	11.669		
Sözel Mağduriyet	Çalışıyor	11	5.25	5.645	-2.356	.020*
	Çalışmıyor	40	8.00	7.881		
Dışlanma	Çalışıyor	11	6.04	5.829	-2.184	.031*
	Çalışmıyor	40	8.53	7.038		
Akran Z Mağdur TP	Çalışıyor	11	30.67	28.668	-2.568	.011*
	Çalışmıyor	40	46.43	43.503		

* p <.05

Çocukların annelerinin çalışıp çalışmamasına göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formundan aldıkları toplam puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$t=-2.568$; $p<.05$]. Anneleri çalışmayan çocukların akran zorbalığı mağduru olma toplam puan ortalamaları ($\bar{x}=46.43$) anneleri çalışan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=30.67$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Çocukların annelerinin çalışıp çalışmamasına diğer ölçek ve alt ölçeklerden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Babası çalışan ve çalışmayan çocukların sayısı gruplar arası karşılaştırma için uygun bulunmadığından baba çalışma durumuna göre ölçeklerden alınan ortalama puanlar karşılaştırılmamıştır.

Tablo 8’de çocukların algıladıkları gelir düzeyine göre Benlik Saygısı Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Akran Zorbalığı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar, standart sapmalar, tek yönlü varyans analizi ve Tukey testi bulguları verilmiştir.

Çocukları algıladıkları aile gelir düzeyine göre Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$F(2-147)=4.830$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Tukey testi sonucunda, aile gelirlerinin iyi düzeyde olduğunu bildiren çocukların benlik saygısı ortalamaları ($\bar{x}=31.34$) aile gelirlerinin orta ve alt düzeyde olduğunu bildiren çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=28.48$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur ($p=.012$). Aynı şekilde, aile gelirlerinin çok iyi düzeyde olduğunu bildiren çocukların benlik saygısı ortalamaları ($\bar{x}=31.51$) aile gelirlerinin orta ve alt düzeyde olduğunu bildiren çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=28.48$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur ($p=.018$).

Çocukların algıladıkları aile gelir düzeyine göre Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$F(2-147)=6.771$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Tukey testi sonucunda, aile gelir düzeyinin orta ve alt düzeyde olduğunu bildiren çocukların depresyon ortalamaları ($\bar{x}=17.34$) aile gelir düzeylerinin iyi olduğunu bildiren çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=11.11$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur ($p=.003$). Aynı şekilde, aile gelir durumlarının çok iyi olduğunu bildiren çocukların depresyon ortalamaları ($\bar{x}=15.15$) aile gelir düzeylerinin iyi olduğunu bildiren çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=11.11$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur ($p=.041$).

Tablo 8. Çocukların Algıladıkları Aile Gelir Düzeyine Göre Benlik Saygısı Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Akran Zorbalığı Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar, Varyans Analizi ve Tukey Testi Bulguları

	Gelir Düzeyi	N	ORT	SS	F	p	Tukey
Benlik Saygısı	Orta ve altı	29	28.48	4.501	4.830	.009	İyi > Orta ve alt; p=.012 Ç.iyi> Orta ve alt; p=.018
	İyi	80	31.34	3.772			
	Çok iyi	41	31.51	5.797			
Depresyon	Orta ve altı	29	17.34	8.213	6.771	.002	Orta ve alt>İyi; p=.003 Ç.iyi> iyi; p=.041
	İyi	80	11.11	7.093			
	Çok iyi	41	15.15	11.110			
Fiziksel Mağduriyet	Orta ve altı	29	11.76	10.927	7.771	.001	Ç.iyi> iyi; p=.001
	İyi	80	7.54	6.932			
	Çok iyi	41	14.56	12.508			
Sözel Mağduriyet	Orta ve altı	29	6.86	6.993	6.905	.001	Ç.iyi> iyi; p=.001
	İyi	80	4.33	4.638			
	Çok iyi	41	8.61	7.940			
Akran Z Mağdur TP	Orta ve altı	29	37.45	34.165	3.164	.045	Ç.iyi> iyi; p=.038
	İyi	80	28.89	28.613			
	Çok iyi	41	44.73	40.703			
Fiziksel Zorbalık	Orta ve altı	29	6.52	8.496	3.131	.047	Orta ve alt>İyi; p=.040
	İyi	80	3.18	5.248			
	Çok iyi	41	4.63	6.347			

Çocukların algıladıkları aile gelir düzeyine göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formu "Fiziksel Mağduriyet" alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$F(2-147)=7.771$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Tukey testi sonucunda, aile gelir durumunun çok iyi olduğunu bildiren çocukların fiziksel mağduriyet ortalamaları ($\bar{x}=14.56$) aile gelir durumunun iyi

olduğunu bildiren çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=7.54$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur ($p=.001$).

Çocukların algıladıkları aile gelir düzeyine göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formu “Sözel Mağduriyet” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$F(2-147)=6.905$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Tukey testi sonucunda, aile gelir durumunun çok iyi olduğunu bildiren çocukların sözel mağduriyet ortalamaları ($\bar{x}=8.61$) aile gelir durumunun iyi olduğunu bildiren çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=4.33$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur ($p=.001$).

Çocukların algıladıkları aile gelir düzeyine göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formundan aldıkları toplam puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur [$F(2-147)=3.164$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Tukey testi sonucunda, aile gelir durumunun çok iyi olduğunu bildiren çocukların akran zorbalığı mağduru olma ortalamaları ($\bar{x}=44.73$) aile gelir durumunun iyi olduğunu bildiren çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=28.89$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur ($p=.038$).

Çocukların algıladıkları aile gelir düzeyine göre Akran Zorbalığı Ölçeği Zorba Formu “Fiziksel Zorbalık” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$F(2-147)=3.131$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Tukey testi sonucunda, aile gelir durumunun orta ve alt düzeyde olduğunu bildiren çocukların fiziksel zorbalık ortalamaları ($\bar{x}=6.52$) aile gelir durumunun iyi olduğunu bildiren çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=3.18$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur ($p=.040$). Diğer ölçek ve alt ölçeklerden alınan ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 9’da çocukların en yakın arkadaşlarının olup olmamasına göre Benlik Saygısı Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği, Beck Anksiyete Ölçeği ve Akran Zorbalığı Ölçeğinden Aldıkları ortalamalar, standart sapmalar ile normal dağılım göstermeyen örneklem için Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testi bulguları verilmiştir.

Çocukların en yakın arkadaşlarının bulunup bulunmamasına göre Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2(2)=15.701$;

$p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda en yakın arkadaşı olan çocukların benlik saygısı ortalamaları ($\bar{x}=31.53$) en yakın arkadaşı olmayan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=24.64$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-3.862$; $p=.000$]. En yakın arkadaşı değişen çocukların benlik saygısı ortalamaları ($\bar{x}=30.57$) en yakın arkadaşı olmayan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=24.64$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-3.229$; $p=.001$].

Çocukların en yakın arkadaşlarının olup olmamasına göre Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2_{(2)}=14.768$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda en yakın arkadaşı olmayan çocukların depresyon ortalamaları ($\bar{x}=23.91$) en yakın arkadaşı olan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=12.04$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-3.544$; $p=.000$]. En yakın arkadaşı olmayan çocukları depresyon ortalamaları ($\bar{x}=23.91$) en yakın arkadaşı değişen çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=14.60$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-2,549$; $p=.011$].

Çocukların en yakın arkadaşlarının bulunup bulunmamasına göre Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2_{(2)}=8.600$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda, en yakın arkadaşı değişen çocukların anksiyete ortalamaları ($\bar{x}=17.77$) en yakın arkadaşı olan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=12.29$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-2.473$; $p=.013$].

Tablo 9. Çocukların En Yakın Arkadaşlarının Olup Olmamasına Göre Benlik Saygısı Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği, Beck Anksiyete Ölçeği ve Akran Zorbalığı Ölçeğinden Aldıkları Ortalamalar, Standart Sapmalar, Kruskal Wallis Testi ve Mann Whitney U testi Bulguları

	En yakın arkadaş	N	ORT	SS	χ^2	p	z
Benlik Saygısı	Var	109	31.53	4.326	15.701	.000	Var>Yok: z=-3.862; p=.000 Değişiyor>Yok: z=-3.229; p=.001
	Yok	11	24.64	5.679			
	Değişiyor	30	30.57	3.775			
Depresyon	Var	109	12.04	8.045	14.768	.001	Yok>Var: z=-3.544; p=.000 Yok>Değişiyor: z=-2.549; p=.011
	Yok	11	23.91	11.441			
	Değişiyor	30	14.60	8.377			
Anksiyete	Var	109	12.29	10.636	8.600	.014	Değişiyor>Var: z=-2.473; p=.013
	Yok	11	22.09	17.632			
	Değişiyor	30	17.77	11.790			
Cinsel Mağduriyet	Var	109	2.78	6.720	6.579	.037	Yok>Var: z=-2.473; p=.013
	Yok	11	9.64	12.871			
	Değişiyor	30	3.50	8.585			
Akran Z Mağdur TP	Var	109	31.11	31.485	6.535	.038	Değişiyor>Var: z=-2.069; p=.039
	Yok	11	62.09	60.137			
	Değişiyor	30	38.57	24.456			

Çocukların en yakın arkadaşlarının bulunup bulunmamasına göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formu "Cinsel Mağduriyet" alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2_{(2)}=6.579$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda, en yakın arkadaş olmayan çocukların cinsel mağduriyet ortalamaları ($\bar{x}=9.64$) en yakın arkadaş olan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=2.78$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-2.473$; $p=.013$].

Çocukların en yakın arkadaşlarının bulunup bulunmamasına göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formundan aldıkları toplam puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2(2)=6.535$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda, en yakın arkadaşı değişen çocukların akran zorbalığı mağduru olma toplam puan ortalamaları ($\bar{x}=38.57$) en yakın arkadaşı olan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=31.11$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-2.069$; $p=.039$].

Çocukların en yakın arkadaşlarının bulunup bulunmamasına göre diğer ortalamalar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 10'da çocukların arkadaş gruplarının olup olmamasına göre, Benlik Saygısı Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği, Beck Anksiyete Ölçeği ve Akran Zorbalığı Ölçeğinden aldıkları ortalamalar, standart sapmalar ile normal dağılım göstermeyen örneklem için Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testi bulguları verilmiştir.

Çocukların arkadaş gruplarının olup olmamasına göre Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2(2)=12.115$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda arkadaş grubu olan çocukların benlik saygısı ortalamaları ($\bar{x}=31.69$) arkadaş grubu olmayan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=26.80$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-3.136$; $p=.002$].

Çocukların arkadaş grubunun olup olmamasına göre Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2(2)=15.297$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda arkadaş grubu olmayan çocukların depresyon ortalamaları ($\bar{x}=22.60$) arkadaş grubu olan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=11.69$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-3.760$; $p=.000$].

Çocukların arkadaş grubunun olup olmamasına göre Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2(2)=10.425$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda arkadaş grubu olmayan çocukların anksiyete ortalamaları ($\bar{x}=22.40$) arkadaş grubu olan

çocukların anksiyete ortalamalarından ($\bar{x}=12.28$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-2.658$; $p=.008$]. Arkadaş grubu değişen çocukların anksiyete ortalamaları ($\bar{x}=17.00$) arkadaş grubu olan çocukların anksiyete ortalamalarından ($\bar{x}=12.28$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-2.173$; $p<.05$].

Çocukların arkadaş gruplarının olup olmamasına göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formu “Fiziksel Mağduriyet” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2(2)=13.111$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda arkadaş grubu olmayan çocukların fiziksel mağduriyet ortalamaları ($\bar{x}=18.33$) arkadaş grubu olan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=8.71$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-3.301$; $p=.001$].

Çocukların arkadaş gruplarının olup olmamasına göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formu “Sözel Mağduriyet” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2(2)=16.799$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda arkadaş grubu olmayan çocukların sözel mağduriyet ortalamaları ($\bar{x}=12.07$) arkadaş grubu olan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=4.80$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-3.839$; $p=.000$].

Çocukların arkadaş gruplarının olup olmamasına göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formu “Dışlanma” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2(2)=10.779$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda arkadaş grubu değişen çocukların dışlanma ortalamaları ($\bar{x}=10.00$) arkadaş grubu olan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=5.66$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-3.137$; $p=.002$].

Çocukların arkadaş gruplarının olup olmamasına göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formu “Söylentiye Uğrama” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2(2)=11.090$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda arkadaş grubu olmayan çocukların söylentiye uğrama ortalamaları ($\bar{x}=6.67$) arkadaş grubu olan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=3.27$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-2.525$; $p=.012$]. Arkadaş grubu değişen çocukların söylentiye uğrama ortalamaları ($\bar{x}=6.97$) arkadaş

grubu olan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=3.27$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-2.566$; $p=.010$].

Çocukların arkadaş gruplarının olup olmamasına göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formu “Eşyalarının zarar görmesi” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2_{(2)}=7.643$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda arkadaş grubu değişen çocukların eşyalarının zarar görmesi ortalamaları ($\bar{x}=5.81$) arkadaş grubu olan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=3.15$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-2.353$; $p=.019$].

Çocukların arkadaş gruplarının olup olmamasına göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formu “Cinsel Mağduriyet” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2_{(2)}=16.313$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda arkadaş grubu olmayan çocukların cinsel mağduriyet ortalamaları ($\bar{x}=8.87$) arkadaş grubu olan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=1.92$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-3.504$; $p=.000$]. Arkadaş grubu değişen çocukların cinsel mağduriyet ortalamaları ($\bar{x}=6.62$) arkadaş grubu olan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=1.92$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-2.738$; $p=.006$].

Çocukların arkadaş gruplarının olup olmamasına göre Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formundan aldıkları toplam puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2_{(2)}=17.594$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda arkadaş grubu olmayan çocukların akran zorbalığı mağduru olma ortalamaları ($\bar{x}=64.00$) arkadaş grubu olan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=27.50$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-3.270$; $p=.001$]. Arkadaş grubu değişen çocukların akran zorbalığı mağduru olma ortalamaları ($\bar{x}=49.00$) arkadaş grubu olan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=27.50$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-3.076$; $p=.001$].

Tablo 10. Çocukların Arkadaş Gruplarının Olup Olmamasına Göre Benlik Saygısı Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği, Beck Anksiyete Ölçeği ve Akran Zorbalığı Ölçeğinden Aldıkları Ortalamalar, Standart Sapmalar, Kruskal Wallis Testi ve Mann Whitney U testi Bulguları

	Arkadaş Grubu	N	ORT	SS	χ^2	p	z
Benlik Saygısı	Var	109	31.69	4.057	12.115	.002	Var>Yok: z=-3.136; p=.002
	Yok	15	26.80	6.247			
	Değişiyor	26	29.58	4.675			
Depresyon	Var	109	11.69	7.308	15.297	.000	Yok>Var z=-3.760; p=.000
	Yok	15	22.60	11.667			
	Değişiyor	26	15.38	9.859			
Anksiyete	Var	109	12.28	10.787	10.425	.005	Yok>Var: z=-2.658; p=.008 Değişiyor > Var: z=-2.173; p=.030
	Yok	15	22.40	15.633			
	Değişiyor	26	17.00	11.338			
Fiziksel Mağduriyet	Var	109	8.71	8.980	13.111	.001	Yok>Var: z=-3.301; p=.001
	Yok	15	18.33	13.457			
	Değişiyor	26	12.19	9.449			
Sözel Mağduriyet	Var	109	4.80	5.443	16.799	.000	Yok>Var: z=-3.839; p=.000
	Yok	15	12.07	7.959			
	Değişiyor	26	7.46	7.112			
Dışlanma	Var	109	5.66	5.664	10.779	.005	Değişiyor>Var: z=-3.137; p=.002
	Yok	15	8.53	7.492			
	Değişiyor	26	10.00	6.681			
Söylentiye uğrama	Var	109	3.27	3.860	11.090	.004	Yok>Var: z=-2.525; p=.012 Değişiyor>Var: z=-2.566; p=.010
	Yok	15	6.67	5.314			
	Değişiyor	26	6.92	6.499			
Eşyalarının zarar görmesi	Var	109	3.15	5.155	7.643	.022	Değişiyor>Var: z=-2.353; p=.019
	Yok	15	9.53	12.461			
	Değişiyor	26	5.81	6.788			
Cinsel Mağduriyet	Var	109	1.92	5.135	16.313	.000	Yok>Var: z=-3.504; p=.000 Değişiyor>Var: z=-2.738; p=.006
	Yok	15	8.87	11.476			
	Değişiyor	26	6.62	11.819			
Akran Z Mağdur TP	Var	109	27.50	26.221	17.594	.000	Yok>Var: z=-3.270; p=.001 Değişiyor>Var: z=-3.076; p=.002
	Yok	15	64.00	50.990			
	Değişiyor	26	49.00	38.036			
Cinsel Zorbalık	Var	109	1.01	4.510	7.077	.029	Yok>Var: z=-2.507; p=.012
	Yok	15	1.13	1.685			
	Değişiyor	26	1.65	7.833			

Çocukların arkadaş gruplarının olup olmamasına göre Akran Zorbalığı Ölçeği Zorba Formu “Cinsel Zorbalık” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2_{(2)}=7.077$; $p<.05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda arkadaş grubu olmayan çocukların cinsel zorbalık ortalamaları ($\bar{x}=1.13$) arkadaş grubu olan çocukların ortalamalarından ($\bar{x}=1.01$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$z=-2.507$; $p=.012$].

4.3. 9-12 YAŞ ARALIĞINDA OKUL REHBERLİK BİRİMİNE BAŞVURAN ÖĞRENCİLERİN BENLİK SAYGISI, DEPRESYON, ANSKİYETE VE AKRAN ZORBLAĞINA MARUZ KALMA VE AKRAN ZORBALIĞI YAPMA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Tablo 11’de çocukların Benlik Saygısı Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formundan aldıkları ortalama puanlar arasındaki Pearson korelasyon analizi bulguları verilmiştir.

Tablo 11. Çocukların Benlik Saygısı, Depresyon ve Anksiyete Ölçeklerinden Aldıkları Puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği Mağdur Formundan Aldıkları Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Matrisi

	Benlik Saygısı	Depresyon	Anksiyete
Fiziksel Mağduriyet	-.405**	.549**	.467**
Sözel Mağduriyet	-.411**	.502**	.432**
Dışlanma	-.282**	.373**	.436**
Söylentiye uğrama	-.374**	.430**	.399**
Eşyalarının zarar görmesi	-.428**	.411**	.328**
Cinsel Mağduriyet	-.350**	.413**	.230**
Akran Z Mağdur TP	-.469**	.564**	.475**

** $p<.01$

Çocukların Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği “Fiziksel Mağduriyet” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.405$; $p<.01$). Çocukların benlik saygısı arttıkça fiziksel mağduriyetleri azalmaktadır.

Çocukların Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği “Sözel Mağduriyet” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.411$; $p<.01$). Çocukların benlik saygıları arttıkça sözel mağduriyetleri azalmaktadır.

Çocukların Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği “Dışlanma” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.282$; $p<.01$). Çocukların benlik saygıları arttıkça akranları tarafından dışlanmaları azalmaktadır.

Çocukların Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği “Söylentiye uğrama” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.374$; $p<.01$). Çocukların benlik saygıları arttıkça akranları tarafından söylentiye uğramaları azalmaktadır.

Çocukların Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği “Eşyalarının zarar görmesi” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.428$; $p<.01$). Çocukların benlik saygıları arttıkça eşyalarının zarar görmesi azalmaktadır.

Çocukların Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği “Cinsel Mağduriyet” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.350$; $p<.01$). Çocukların benlik saygıları arttıkça cinsel mağduriyetleri azalmaktadır.

Çocukların Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeğinden aldıkları toplam puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.469$; $p<.01$). Çocukların benlik saygıları arttıkça akran zorbalığı mağduriyetleri azalmaktadır.

Çocukların Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği “Fiziksel Mağduriyet” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde

anlamli iliŒki bulunmuŒtur ($r=.549$; $p<.01$). Çocukların depresyon düzeyleri arttika fiziksel mağduriyetleri artmaktadır.

Çocukların Beck Depresyon leğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı leği “Sözel Mağduriyet” alt leğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamli iliŒki bulunmuŒtur ($r=.502$; $p<.01$). Çocukların depresyon düzeyleri arttika sözel mağduriyetleri artmaktadır.

Çocukların Beck Depresyon leğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı leği “DıŒlanma” alt leğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamli iliŒki bulunmuŒtur ($r=.373$; $p<.01$). Çocukların depresyon düzeyleri arttika arkadaşları tarafından dıŒlanmaları artmaktadır.

Çocukların Beck Depresyon leğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı leği “Söylentiye uğrama” alt leğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamli iliŒki bulunmuŒtur ($r=.430$; $p<.01$). Çocukların depresyon düzeyleri arttika arkadaşları tarafından söylentiye uğramaları artmaktadır.

Çocukların Beck Depresyon leğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı leği “EŒyalarının zarar görmesi” alt leğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamli iliŒki bulunmuŒtur ($r=.411$; $p<.01$). Çocukların depresyon düzeyleri arttika eŒyalarının zarar görmesi artmaktadır.

Çocukların Beck Depresyon leğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı leği “Cinsel Mağduriyet” alt leğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamli iliŒki bulunmuŒtur ($r=.413$; $p<.01$). Çocukların depresyon düzeyleri arttika cinsel mağduriyetleri artmaktadır.

Çocukların Beck Depresyon leğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı leğinden aldıkları toplam puanlar arasında pozitif yönde anlamli iliŒki bulunmuŒtur ($r=.564$; $p<.01$). Çocukların depresyon düzeyleri arttika akran zorbalığı mağduriyetleri artmaktadır.

Çocukların Beck Anksiyete leğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı leği “Fiziksel Mağduriyet” alt leğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamli iliŒki bulunmuŒtur ($r=.467$; $p<.01$). Çocukların anksiyete düzeyleri arttika fiziksel mağduriyetleri artmaktadır.

Çocukların Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği “Sözel Mağduriyet” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.432$; $p<.01$). Çocukların anksiyete düzeyleri arttıkça sözel mağduriyetleri artmaktadır.

Çocukların Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği “Dışlanma” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.436$; $p<.01$). Çocukların anksiyete düzeyleri arttıkça arkadaşları tarafından dışlanmaları artmaktadır.

Çocukların Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği “Söylentiye Uğrama” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.399$; $p<.01$). Çocukların anksiyete düzeyleri arttıkça arkadaşları tarafından söylentiye uğramaları artmaktadır.

Çocukların Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği “Eşyalarının zarar görmesi” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.328$; $p<.01$). Çocukların anksiyete düzeyleri arttıkça eşyalarının zarar görmesi artmaktadır.

Çocukların Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği “Cinsel Mağduriyet” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.230$; $p<.01$). Çocukların anksiyete düzeyleri arttıkça cinsel mağduriyetleri artmaktadır.

Çocukların Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeğinden aldıkları toplam puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.475$; $p<.01$). Çocukların anksiyete düzeyleri arttıkça akran zorbalığı mağduriyetleri artmaktadır.

Tablo 12’de çocukların Benlik Saygısı Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği Zorba Formundan aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon analizi bulguları verilmiştir.

Tablo 12. Çocukların Benlik Saygısı, Depresyon ve Anksiyete Ölçeklerinden Aldıkları Puanlarla Akran Zorbalığı Ölçeği Zorba Formundan Aldıkları Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Matrisi

	Benlik Saygısı	Depresyon	Anksiyete
Fiziksel Zorbalık	-.325**	.324**	.226**
Sözel Zorbalık	-.277**	.260**	.210**
Dışlama	-.188*	.221**	.219**
Söylenti çıkarma	-.259**	.246**	.155
Eşyalara zarar verme	-.233**	.245**	.149
Cinsel Zorbalık	-.144	.148	.020
Akran Z Zorba TP	-.299**	.304**	.201*

*p<.05

**p<.01

Çocukların Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Akran Zorbalığı Ölçeği “Fiziksel Zorbalık” ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.325$; $p<.01$). Çocukların benlik saygısı düzeyleri arttıkça fiziksel zorbalıkları azalmaktadır.

Çocukların Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Akran Zorbalığı Ölçeği “Sözel Zorbalık” ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.277$; $p<.01$). Çocukların benlik saygısı düzeyleri arttıkça sözel zorbalıkları azalmaktadır.

Çocukların Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Akran Zorbalığı Ölçeği “Dışlama” ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.188$; $p<.05$). Çocukların benlik saygısı düzeyleri arttıkça arkadaşlarını dışlama davranışları azalmaktadır.

Çocukların Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Akran Zorbalığı Ölçeği “Söylenti Çıkarma” ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.259$; $p<.01$). Çocukların benlik saygısı düzeyleri arttıkça arkadaşları hakkında söylenti çıkarma davranışları azalmaktadır.

Çocukların Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Akran Zorbalığı Ölçeği “Eşyalara zarar verme” ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.233$; $p<.01$). Çocukların benlik saygısı düzeyleri arttıkça arkadaşlarını eşyalarına zarar verme davranışları azalmaktadır.

Çocukların Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Akran Zorbalığı Ölçeği Zorba Formundan aldıkları toplam puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.299$; $p<.01$). Çocukların benlik saygısı düzeyleri arttıkça akran zorbalığı yapma davranışları azalmaktadır.

Çocukların Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Akran Zorbalığı Ölçeği “Fiziksel Zorbalık” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasına pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.324$; $p<.01$). Çocukların depresyon düzeyleri arttıkça fiziksel zorbalık davranışları artmaktadır.

Çocukların Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Akran Zorbalığı Ölçeği “Sözel Zorbalık” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasına pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.260$; $p<.01$). Çocukların depresyon düzeyleri arttıkça sözel zorbalık davranışları artmaktadır.

Çocukların Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Akran Zorbalığı Ölçeği “Dışlama” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasına pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.221$; $p<.01$). Çocukların depresyon düzeyleri arttıkça arkadaşlarını dışlama davranışları artmaktadır.

Çocukların Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Akran Zorbalığı Ölçeği “Söylenti Çıkarma” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasına pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.246$; $p<.01$). Çocukların depresyon düzeyleri arttıkça arkadaşları hakkında söylenti çıkarma davranışları artmaktadır.

Çocukların Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Akran Zorbalığı Ölçeği “Eşyalara Zarar Verme” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.245$; $p<.01$). Çocukların depresyon düzeyleri arttıkça arkadaşlarının eşyalarına zarar verme davranışları artmaktadır.

Çocukların Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Akran Zorbalığı Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.304$; $p<.01$). Çocukların depresyon düzeyleri arttıkça akran zorbalığı davranışları artmaktadır.

Çocukların Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Akran Zorbalığı Ölçeği “Fiziksel Zorbalık” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.226$; $p<.01$). Çocukların anksiyete düzeyleri arttıkça fiziksel zorbalık davranışları artmaktadır.

Çocukların Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Akran Zorbalığı Ölçeği “Sözel Zorbalık” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.210$; $p<.01$). Çocukların anksiyete düzeyleri arttıkça sözel zorbalık davranışları artmaktadır.

Çocukların Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Akran Zorbalığı Ölçeği “Dışlama” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.219$; $p<.01$). Çocukların anksiyete düzeyleri arttıkça arkadaşlarını dışlama davranışları artmaktadır.

Çocukların Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Akran Zorbalığı Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.201$; $p<.05$). Çocukların anksiyete düzeyleri arttıkça akran zorbalığı davranışları artmaktadır.

Tablo 13’te çocukların Benlik Saygısı Ölçeğinden, Beck Depresyon Ölçeğinden ve Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon analizi bulguları verilmiştir.

Tablo 13. Çocukların Benlik Saygısı, Depresyon ve Anksiyete Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Matrisi

	1	2
1. Benlik Saygısı	-	-
2. Depresyon	-.670**	-
3. Anksiyete	-.228**	.458**

**p<.01

Çocukların Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.670$; $p<.01$). Çocukların benlik saygıları azaldıkça depresyon düzeyleri artmaktadır.

Çocukların Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.228$; $p<.01$). Çocukların benlik saygıları azaldıkça anksiyete düzeyleri artmaktadır.

Çocukların Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.458$; $p<.01$). Çocukların depresyon düzeyleri arttıkça anksiyete düzeyleri artmaktadır.

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde araştırmanın amaçlarına uygun olarak toplanan verilere uygulanan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

5.1. TARTIŞMA

Erkek çocukların kız çocuklarına nazaran akranları tarafından cinsel zorbalığa anlamlı şekilde daha çok maruz kaldıkları bulunmuştur. Erkek çocukların kız çocuklarına nazaran akranlarına karşı anlamlı şekilde daha çok fiziksel ve sözel zorbalık yaptıkları, arkadaşlarının eşyalarına zarar verdikleri bulunmuştur. Bu bulgu literatürle uyumludur. Pekel-Uludağlı ve Uçanok (2005) erkek çocukların kız çocuklara nazaran daha fazla korkutma, alay, sindirme, cinsel ve açık fiziksel saldırılara maruz kaldıklarını ve bu tür saldırgan davranışlar sergilediklerini bildirmiş ayrıca her iki cinsiyetteki çocukların da akran zorbalığına hedef olma açısından aralarında fark bulunmadığını belirlemişlerdir. Burnukara ve Uçanok (2012) da akran zorbalığına maruz kalmanın cinsiyete göre farklılık göstermediğini ancak erkeklerin zorbalık davranışlarının kızlara nazaran daha fazla fiziksel saldırganlık ve zorbalık gösterdiklerini bildirmişlerdir. Wolke ve arkadaşları (2001) erkek çocuklarının kız çocuklarına nazaran daha fazla sözel zorbalığa maruz kaldıklarını bildirmiştir. Warden ve McKinnon, (2003) ise erkek çocuklarının kız çocuklarına nazaran daha fazla arkan zorbalığı mağduru olduklarını ileri sürmüştür. Seals ve Young (2003) erkek çocuklarının kız çocuklarından daha çok zorbalık gösterdiklerini bildirmiştir.

Anneleri ve babaları üniversite ve üstü düzeyde eğitimi olan çocukların benlik saygısı düzeyleri anneleri lise ve altı düzeyde eğitimi olan çocuklarınkinden anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Bu bulgu literatürle uyumludur. Uluhan (2015) anne babaların eğitim düzeyleri arttıkça çocukların benlik saygılarının da arttığını bildirmiştir.

Anneleri çalışmayan çocukların, anneleri çalışan çocuklara nazaran akranları tarafından anlamlı şekilde daha çok fiziksel ve sözel zorbalığa maruz kaldıkları ve dışlandıkları bulunmuştur. Bu bulgular literatürle uyumludur. Şen (2009) çocuklarda akranlarına karşı saldırganlık davranışlarının cinsiyete göre farklılık gösterdiğini bulmuştur. Uysal ve Dinçer (2013) anneleri çalışmayan çocukların anneleri çalışan çocuklara göre daha fazla ilişkisel saldırganlığa maruz kaldıklarını tespit etmişlerdir. Kadan (2010) annesi çalışmayan çocukların fiziksel olarak, annesi çalışan çocuklara göre daha saldırgan olduklarını bildirmiştir.

Algıladıkları aile gelir düzeyleri çok iyi ve iyi olan çocukların benlik saygılarının orta ve altı düzeyde olanlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu literatürle uyumludur. Sarıkaya (2015) çalışmasında çocukların algıladıkları aile gelir durumları düştükçe benlik saygılarının azaldığını ortaya koymuştur. Ayrıca Uluhan (2015) çocukların benlik saygılarının aile gelir düzeyinden etkilendiğini bildirmiştir.

Algıladıkları aile gelir düzeyleri orta ve altı olan çocukların depresyon düzeylerinin gelir durumları iyi olanlardan daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu literatürle uyumludur. Toros (2002) çocukluk dönemi depresyonu için düşük gelir düzeyinin risk faktörlerinden biri olduğunu vurgulamıştır. Diğer yandan gelir durumu çok iyi olanların depresyon düzeylerinin gelir durumları iyi olanlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yüksek gelir düzeyi olan çocuklarda depresyon düzeylerinin gelir durumu iyi olan çocuklara nazaran anlamlı şekilde yüksek olduğunu gösteren çalışmalara rastlanmamıştır. Özdel ve arkadaşları (2002) gelir durumundaki düşüklüğün kişinin ihtiyaçlarını karşılayamamasından dolayı depresyonu tetiklediğini bildirmişlerdir. Dolayısıyla yüksek gelir durumunda depresyonu yükselten aracı bir değişken olduğu iddia edilebilir. Geliri nedeniyle tüm ihtiyaçları sağlanan çocukların çeşitli duygusal ihtiyaçlarının yeterince karşılanmıyor olma ihtimali bulunuyor olabilir.

Algıladıkları aile gelir düzeyleri çok iyi olan çocukların akranları tarafından fiziksel ve sözel zorbalığa maruz kalma sıklıklarının gelir düzeyi iyi olan çocuklardan yüksek olduğu bulunmuştur. Wolke ve arkadaşları (2001) gelir düzeyinin akran zorbalığı ile bağının güçlü olmadığını her gelir düzeyindeki çocuğun akran zorbalığına maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Algıladıkları aile gelir düzeyleri orta ve altı olan çocukların akranların karşı fiziksel zorbalık yapma sıklıklarının gelir durumu iyi olan

çocuklardan yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu literatürle uyumludur. Eşici (2007) temel ihtiyaçların karşılanma düzeyi düşüğe zorbalık davranışının arttığını bildirmiştir.

En yakın arkadaşı olan çocukların benlik saygısı düzeyleri en yakın arkadaşı olmayanlardan anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. En yakın arkadaşı değişen çocukların da aynı şekilde benlik saygısı düzeyleri en yakın arkadaşı olmayanlardan anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Arkadaş grubu olan çocukların benlik saygısı düzeyleri arkadaş grubu olmayanlardan anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Polat-Külcü (2015) çocuklarda akran zorbalığı ve benlik saygısını incelediği çalışmasında arkadaş grubu olmayan çocukların benlik saygılarının arkadaş grubu olanlara nazaran anlamlı şekilde düşük olduğunu belirlemiştir.

En yakın arkadaşı olmayan çocukların depresyon düzeyleri en yakın arkadaşı olan ve en yakın arkadaşı değişen çocuklardan anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Arkadaş grubu olmayan çocukların arkadaş grubu olan çocuklara nazaran depresyon düzeyleri anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Ulusoy ve arkadaşları (2005) arkadaşları ya da akran grubu olmayan çocuklarda depresyon belirtilerinin arkadaşları ve akran grubu olan çocuklarla karşılaştırıldığında yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır.

En yakın arkadaşı değişen çocukların anksiyete düzeyleri en yakın arkadaşı olanlardan anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Arkadaş grubu olmayan çocukların ve arkadaş grubu değişen çocukların anksiyete düzeyleri arkadaş grubu olan çocuklardan anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Günay ve arkadaşları (2008) arkadaşları ile ilişkileri iyi olmayan çocukların anksiyete düzeylerinin yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

En yakın arkadaşı olmayan çocukların akranları tarafından cinsel zorbalığa maruz kalma sıklıkları en yakın arkadaşı olan çocuklardan anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. En yakın arkadaşı değişen çocukların akranları tarafından genel olarak zorbalığa maruz bırakılma sıklıkları en yakın arkadaşı olanlardan anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Arkadaş grubu olmayan çocukların akranları tarafından fiziksel, sözel ve cinsel zorbalığa maruz kalma, söylentiye uğrama sıklıklarının arkadaş grubu olan çocuklara göre yüksek olduğu, arkadaş grubu değişen çocukların ise arkadaşları

tarafından dışlanma, söylentiye uğrama ve cinsel zorbalığa maruz kalma sıklıklarının arkadaş grubu olan çocuklara göre yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca arkadaş grubu olmayan çocukların akranlarına karşı cinsel zorbalık yapma sıklıkları arkadaş grubu olan çocuklara nazaran yüksek olduğu bulunmuştur. Pekel-Uludağlı ve Uçanok (2005) akran zorbalığı olaylarına karışan çocukların karışmayanlara göre akranları tarafından daha fazla dışlandıklarını ve daha yalnız olduklarını bildirmiştir.

Çocukların akranları tarafından fiziksel, sözel ve cinsel zorbalığa maruz kalma, dışlanma, söylentiye uğrama ve eşyalarının zarar görmesi sıklıkları arttıkça benlik saygıları azalmakta, depresyon ve anksiyete düzeyleri artmaktadır. Çocukların akranlarına fiziksel ve sözel zorbalık yapma, arkadaşlarını dışlama, arkadaşları hakkında söylenti çıkarma ve arkadaşlarının eşyalarına zarar verme sıklıkları arttıkça benlik saygıları azalmakta, depresyon düzeyleri artmaktadır. Çocukların akranlarına fiziksel ve sözel zorbalık yapma ve arkadaşlarını dışlama davranışları arttıkça anksiyete düzeyleri artmaktadır. Bu bulgular literatürle uyumludur. Acar (2009) akran zorbalığı davranışları gösteren ve akran zorbalığı mağduru olan çocukların benlik saygılarının düşük ve kaygı düzeylerinin yüksek olduğunu bildirmiştir. Kapıcı (2004) akran zorbalığına maruz kalmanın ister zorba ister mağdur olsun benlik saygısını düşürdüğünü bildirmiştir. Kapıcı (2004) akran zorbalığının benlik saygısının yanı sıra çocuklarda durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin ve depresyon düzeylerinin artışında da etkili olduğunu bildirmiştir.

5.2. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak, bu araştırmada 9-12 yaş aralığındaki çocuklarda akran zorbalığının ister mağdur ister zorba olsun kaygı, depresyon ve benlik saygısı ile ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çocukların yakın arkadaşlarının ya da arkadaş gruplarının bulunmasının da akran zorbalığı mağduru olmaya, depresyon düzeyindeki artışa ve benlik saygısındaki düşüşe karşı koruyucu bir faktör olarak karşımıza çıktığı gözlenmiştir. Akran zorbalığı ile ilgili çalışmalar, çocukların hem zorba hem de mağdur olmalarına etki eden faktörleri belirlemeyi amaçlamanın yanı sıra akran zorbalığını önlemenin yolları ile de ilgilenmektedirler. Akran zorbalığında yakın

arkadaş çevresinin koruyucu bir faktör olduğu düşünöldüğünde çocukların diğer çocuklarla ilişkilerini geliştirici etkinliklerin önemi de ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmaya ek olarak yapılabilecek en önemli çalışma akran zorbalığı mağduru olan çocuklarla akran zorbalığı davranışları sergileyen çocuklarda empati düzeylerinin ve ahlaki gelişim evrelerinin belirlenmesidir. Yoon ve Kerber'in (2003) bildirdiği gibi akran zorbalığı ile mücadele, katı disiplin kuralları ile sürdürölebilecek bir durum değildir. Bunu yerine çocukları bu davranışlara iten faktörlerin neler olduğu her okulda araştırılmalı ve çocukların pozitif özellikleri bulunarak bunların desteklenmesi sağlanmalıdır.

6. KAYNAKÇA

- Acar, T. (2009). Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı Ve Psikolojik Belirtiler. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Andreou, E. (2001). Bully / Victim Problems And Their Association With Coping Behavior İn Conflictual Peer Interactions Among School-Age Children. *Educational Psychology*, 21, 59–66.
- Atik, G. (2006). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Davranışını Yordamada Denetim Odağı, Benlik Saygısı, Aile Stili, Yalnızlık Ve Akademik Başarının Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Bölümü. İstanbul
- Başar, H. (2001). Sınıf Yönetimi. Ankara Pagem Yayıncılık.
- Baumeister, R.F.; Campbell, J. D.; Krueger, J.I. And Vohs, K.D. (2003). Does High Self-Esteem Cause Better Performance, Interpersonal Success, Happiness, Or Healthier Lifestyles?. *Psychological Science In The Public Interest. American Psychological Society*, 4 (1), 1-44
- Baymur, F. (1993). Genel Psikoloji. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Bilgin, Ş. (2001). Ergenlerde Benlik Saygısı İle Kaygı Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.
- Boulton, M.J. Ve Underwood, K. (1992). Bully/Victim Problems Among Middle School Children. *British Journal Of Educational Psychology*, 62, 73–87.
- Bridge, B. (2003). Zorbalık Bilinmeyen Çeşitleri Ve Çözümleri. İstanbul: Beyaz Yayınları

- Bulgurcu, S. (2011). İstanbul İlinde Bir İlköğretim Okulunda 6-8. Sınıflarda Akran Zorbalığı Sıklığının Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Burnukara, P. Ve Uçanok, Z. (2012). İlk Ve Orta Ergenlikte Akran Zorbalığı: Gerçekleştiği Yerler Ve Baş Etme Yolları. Türk Psikoloji Yazıları, 15 (29), 68-82
- Craig, W. M. (1998). The Relationship Among Bullying, Victimization, Depression, Anxiety And Aggression In Elementary School Children. Personality And Individual Differences, 24, 123-130.
- Cunningham, N.J. (2007). Level Of Bonding To School And Perception Of The School
- Çalık, T.; Özbay, Y.; Özer, A.; Kurt, Türker; Kandemir, M. (2009). İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Zorbalık Statülerinin Okul İklimi, Prososyal Davranışlar, Temel İhtiyaçlar Ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre İncelenmesi Educational Administration: Theory And Practice, 15 (60), 555-576
- Çetinkaya, S.N., Ayvaz, A., Özdemir, D. Ve Kavakcı, Ö. (2009). Sosyoekonomik Durumu Farklı Üç İlköğretim Okulu Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Depresyon Ve Benlik Saygısı Düzeyi İle İlişkisi. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 10, 151- 158.
- Çinkir, Ş. Ve Kepenekçi, Y.K. (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 34, 236-253
- Doğru, N. (2002). Özsaygı Geliştirme Programının Lise Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekşi, A. (1990). Çocuk Genç Ana Ve Babalar. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Eliot, M. Ve Cornell D.W. (2009). Bullying İn Middle School As A Function Of İnsecure Attachment And Agressive Attitudes. School Psychology International, 30(2), 201- 214.

- Environment By Bullies, Victims And Bully Victims. *Journal Of Early Adolescence*, 27(4), 457- 478.
- Eriş, Y. ve İkiz, F. E. (2013). Ergenlerin Benlik Saygısı Ve Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki Ve Kişisel Değişkenlerin Etkisi. *International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 8 (6), 179-193.
- Erşan, E., Doğan, O., Doğan, S., (2009), *Beden Eğitimi Ve Antrenörlük Bölümü Öğrencilerinde Benlik Saygısı Düzeyi Ve Bazı Sosyodemografik Özelliklerle İlişkisi*, *Klinik Psikiyatri Dergisi*. 4.2, 36-37.
- Eşici, H. (2007). İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Temel İhtiyaçlarının Karşılama Düzeyi İle Zorbacı Davranışları Arasındaki İlişki. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Finnegan, R.A., Hodges E.V ve Perry D.G. (1998) Victimization by peers. *Journal of Personality and Social Psychology*; 75, 1076–1086.
- Furlong, M.J., Soliz, A.C., Simental, J.M. Ve Greif J.L. (2004). Bullying And Abuse On School Campuses. *Encyclopedia Of Applied Psychology*, 1, 295- 301.
- Glew, G., Rivara, F. Ve Feudtner, C. (2000). Bullying: Children Hurting Children. *Pediatrics İn Review*, 21, 183–190.
- Gökler, R. (2007). İlköğretim Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Günay, O, Öncel, Ü. N., Erdoğan, Ü., Güneri, E., Tendoğan, M., Uğur, A., Başaran, O. U. (2008). Lise son sınıf öğrencilerinde durumluk ve sürekli anksiyete düzeyini etkileyen faktörler. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17 (2) 77-85
- Haavet, O.R, Dalen, I. Ve Straand, J. (2006). Depressive Symptoms İn Adolescent Pupils Are Heavily İnfluenced By The School They Go To. *A Study Of*

10th Grade Pupils In Oslo, Norway. European Journal Of Public Health, 16(4), 400-404.

Harter S. (1990). Self And Identity Development. Shirley S, Elliott GR, Editors. The Developing Adolescent. Cambridge: Harvard University Pres. Feldman, 352-387.

Hawker, D.S.J. Ve Boulton, M.J. (2000). Twenty Years' Research On Peer Victimization And Psychological Maladjustment: A Meta-Analysis Review Of Cross-Sectional Studies. Journal Of Child Psychology And Psychiatry, 41, 441-445.

İkiz S. E. F. (2000) Farklı Liselerdeki Ergenlerin Benlik Saygısı, Akademik Başarı Ve Sürekli Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi SBE

Kabakçı, E. (2003). Panik Ve Yaygın Anksiyete Bozukluklarında Bilişsel – Davranışçı Tedaviler. (Ed: I. Savaşır, G. Soygüt Ve E. Kabakçı). Bilişsel Davranışçı Terapiler. Türk Psikologlar Derneği Yayınları. 3. Baskı. Ankara

Kadan, G. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarında (4-6 yaş) saldırganlık davranışlarını etkileyen faktörlerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kapıcı (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün Ve Sıklığının Depresyon, Kaygı Ve Benlik Saygısıyla İlişkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37 (1), 1-13

Keskin, T. (2010). İlköğretim Okullarındaki Öğrencilerin Akran Zorbalığının Benlik Saygısıyla İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kim, S.Y., Koh, J. Ve Leventhal, B. (2005). School Bullying And Suicidal Risk İn Korean Middle School Students. Pediatrics, 115(2), 357-63.

- Köknel, Ö. (2000). Bireysel ve Toplumsal Şiddet. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Moksnes, U. K., Moljord, I. E. O., Espnes, G. A., & Byrne, D. G. (2010). The Association Between Stress And Emotional States İn Adolescents: The Role Of Gender And Self-Esteem. *Personality And Individual Differences*, 49, 430-435.
- Nolen-Hoeksema, S. (2004). *The Response Styles Theory. Depressive Rumination*. Jhon-Wiley, England
- O'Moore, M. Ve Kirkham, C. (2001). Self-Esteem And Its Relationship To Bullying Behavior. *Aggressive Behavior*, 27, 269-283.
- Olweus, D. (1995). *Bullying At School*. Oxford : Blackwell Company
- Olweus, D. (1999). *Bullying Prevention Program*. United States.
- Özdel, L., Bostancı, M., Özdel, O., Oğuzhanoğlu, N. K. (2002). Üniversite öğrencilerinde depresif belirtiler ve sosyodemografik özelliklerle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3, 155-161
- Öztürk, O. (2004). *Ruh Sağlığı Ve Bozuklukları*. 10. Basım. Nobel Tıp Kitapevleri. Ankara
- Pekel - Uludağlı, N. Ve Uçanok, Z. (2005). Akran Zorbalığı Gruplarında Yalnızlık Ve Akademik Başarı İle Sosyometrik Statüye Göre Zorba/Kurban Davranış Türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (56), 77-92
- Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler Ve Alınabilecek Önlemler. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.
- Pişkin, M. (2003). Okullarda Yaygın Bir Sorun: Akran Zorbalığı. VII. Ulusal Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Kongresi'nde Sunulmuş Bildiri (9-11 Temmuz). İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.

- Pişkin, M. Ve Ayas, T. (2005). Akran Zorbalığı Yapan (Zorba) Ve Zorbalığa Uğrayan (Kurban) Öğrencilerin “İçedönüklük-Dışadönüklük”, “Utangaçlık” Ve “Özsaygı” Değişkenleri Bakımından İncelenmesi [Özet]. “Sekizinci Ulusal Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Kongresi Bildirileri: 21-23 Eylül İstanbul 2005 İstanbul-Marmara Üniversitesi (Ss. 5). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Polat-Külcü, D. (2015). Çocuklarda Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı. Mersin.
- Rosenberg, M. (1965). Society And The Adolescent Self-Mage, NJ: Princeton University Pres, Princeton.
- Sabuncuoğlu, O.; Ekinçi, Ö.; Bahadır, T.; Akyuva, E. Ve Berkem, M. (2006). Ergen Öğrenciler Arasında Akran Örselmesi Ve Depresyon Belirtileriyle İlişkisi.. Klinik Psikiyatri, 9, 27-35
- Salmivalli, C. (1998). Intelligent, Attractive, Well-Behaving, Unhappy: The Structure Of Adolescents’ Self-Concept And It’s Relations To Their Social Behaviour. Journal Of Research Of Adolescence, 8, 333–354.
- Salmivalli, C., Lappalainen, M. Ve Lagerspetz, M.J. (1998). Stability And Change Of Behavior İn Connection With Bullying İn Schools: A Two-Year Follow-Up. Aggressive Behavior, 24, 205–218.
- Saluja, G., Iachan, R., Scheidt, P.C., Overpeck, M.D., Sun, W., Giedd, J.N. (2004). Prevalence Of And Risk Factors For Depressive Symptoms Among Young Adolescents. Archieves Of Pediatrics And Adolesence Medical, 158, 760-765.
- Sarıkaya, A. (2015). 14-18 Yaş Arası Ergenlerin Benlik Saygısı Ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki. Bilim Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uygulamalı Psikoloji Yüksek Lisans Tezi. İstanbul

- Seals, P.T. Ve Young, J. (2003). Bullying And Victimization: Prevalence And Relationship To Gender, Grade Level, Ethnicity, Self-Esteem, And Depression. *Adolescence*, 38(152),735–747.
- Smith, P.K. (2004). Bullying: Recent Developments. *Child And Adolescent Mental Health*, 9(3), 98–103.
- Steinberg L. (2007) Ergenlik (Çeviren: Figen Çok). Ankara: İmge Kitabevi (Orjinali 2005 Yılında Yayınlandı)
- Sungur, M.Z. (1997). Fobik Bozukluklar. *Psikiyatri Dünyası*, 1: 5-11
- Şen, M. (2009). 3-6 yaş grubu çocukların sosyal davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tez. Hacettepe Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Temel, Z. F. Ve Aksoy, B. A. (2001). Ergen Ve Gelişimi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tezcan, M. (1996). Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul. *Cogito*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları; 6–7.
- Toros, F. (2002). Çocukluk Çağı Ve Ergenlik Dönemi Depresyonlarında Risk Etmenleri. *Türkiye Klinikleri Journal Of Psychiatry*, 3 (2): 75-79
- Tritt, C. Ve Duncan, R. (1997). The Relationship Between Childhood Bullying And Young Adult Self-Esteem And Loneliness. *Journal Of Humanistic Education And Development*,36(1).
- Tufan, B. Ve Yıldız, S. (1993). Geri Dönüş Sürecinde İkinci Kuşak, Almanya'dan Dönen Öğrencilerin Benlik Saygıları Ve Ruhsal Belirtileri. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Uluhan, E. F (2015). Çocuklarda Benlik Saygısı Gelişimi. Antalya Psikoterapi <http://www.psikoterapi.pro/makaleler/cocuklarda-benlik-saygisi-gelisimi>
Erişim Tarihi: 1.09.2017

- Ulusoy, D., Görgün-Baran, A. G., Özcan-Demir N., (2005). Türkiye’de Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları ile İlişkileri ve Sapmış Davranışlar: Ankara Örnekleme. *Bilig*. 32, 83-108
- Uysal, H., Dinçer, Ç. (2013). Okul öncesi dönemde karşılaşılan fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38 (169) 328-345
- Wolke D, Woods S, Stanford K., Schultz, H. (2001), “Bullying And Victimization Of Primary School Children In England And Germany: Prevalence And School Factors”*British Journal Psychology*, 92, 673-696.
- Yalom, I. (1999). *Varoluşçu Psikoterapi* (Çev. Z. İyidoğan Babayiğit). Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2003). *Eğitim Ve Gelişim Özellikleriyle Okul Çağı Çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yoon, J. S., Kerber, K. (2003). *Bullying*. *Research in Education*, 69, 27-35
- Yöndem,Z.D; Totan,T., (2008). Ergenlerde Zorbalık Ve Stresle Başetme. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(35), 28-37

SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Cinsiyet: Kız Erkek

Yaş:

Kaçmıcı Sınıf:

Anne Eğitim

- Okuryazar değil
 Okuryazar
 İlkokul
 Ortaokul
 Lise
 Üniversite (Lisans, Yüksek Lisans, Doktora)

Anneleriniz Çalışıyor mu? Evet Hayır

Baba Eğitim

- Okuryazar değil
 Okuryazar
 İlkokul
 Ortaokul
 Lise
 Üniversite (Lisans, Yüksek Lisans, Doktora)

Babanız Çalışıyor mu? Evet HayırAilenizden aldığımız haftalık harçlık miktarı nedir?

Kendiniz dahil kaç kardeşiniz?

Size göre, ailenizin gelir durumu nedir?

- Kötü
 İdare eder
 Orta
 İyi
 Çok iyi

“En yakın arkadaşım” dediğiniz bir arkadaşınız var mı? Evet Hayır DeğişiyorBirlikte zaman geçirdiğiniz bir arkadaş grubunuz var mı? Evet Hayır Değişiyor

AKRAN ZORBALIĞI ÖLÇEĞİ

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda öğrenciler arasında zaman zaman gözlenen bir takım söz ve eylemler yer almaktadır. Bazı öğrencileri bu söz ve eylemleri bazen tek başlarına bazen de arkadaşlarıyla birlikte yaparak kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı olarak **rahatsız** ederler. Sizden istenen bu söz ve eylemlerin size ne sıklıkla yapıldığını (**BANA YAPILDI**) ve bunları sizin ne sıklıkla yaptığınızı (**BEN YAPTIM**) ilgili maddenin karşısına işaretlemenizdir.

Sorulara lütfen **dürüst** cevap veriniz ve boş bırakmayınız. Vereceğiniz cevaplar **gizli tutulacak** ve hiç kimseye gösterilmeyecektir. Hepinize şimdiden teşekkür ederim.

		BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
		Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman	Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman
1	El-kol şakası yaparak rahatsız etme										
2	Rahatsız etmek amacıyla sürekli olarak güdıklama										
3	Saç ve kulak çekme										
4	Oturmak üzereyken altına rahatsız edici bir cisim koyma										
5	Kuyrukta zorla sırasını alma, önüne geçme										
6	Oyun oynarken sahayı ya da bir mekanı güç kullanarak terk etmeye zorlama										
7	Çimdik atma, ısırma										
8	Kalem, toplu iğne vb. sivri cisimler ile saldırma										
9	İtme, dürtme, kolunu bükme, çelme takma, yere düşürme										
10	Zarar vermek ya da rahatsız etmek amacıyla üzerine bazı cisimler atma, fırlatma										
11	Kasıtlı olarak omuz atma, dirsek vurma, çarpma										
12	Sopa, çubuk, cetvel vb. cisimler ile vurma										
13	Tekme-tokat atma, yumruk atma, yüze, kafaya, enseye vurma										
14	Bıçak, muşta, tornavida, maket bıçağı vb. kesici aletlerle saldırma veya korkutma										
15	Tabanca gibi ateşli ve patlayıcı maddelerle saldırma ya da korkutma										
16	Saç ve ten rengi, diş yapısı, dış görünüşü, giysileri, beden yapısı ya da bedensel özürüyle alay etme										
17	Aksanı, şivesi ya da konuşma tarzıyla alay etme										
18	Adı ya da soyadıyla dalga geçme, hoşu gitmeyen, küçüklük düşürücü isimler (lakap) takma										
19	Anne, baba ya da ailesinin bazı özellikleriyle alay etme										

		BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
		Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman	Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman
20	Küfür etme, kaba ve çirkin sözler söyleme										
21	Çeşitli nedenlerle sataşma, hakaret etme, küçük düşürme, utandırma, aşağılama, dalga geçme, alay etme, incitme, kızdırma, ağlatma.										
22	Tebdit etme										
23	Oyuna ve çeşitli etkinliklere almama										
24	Grup dışına iterek yalnızlığa terk etme										
25	Görmezden gelme, yok sayma										
26	Dışlamak amacıyla konuşmama, sorularına cevap vermeme										
27	Diğer öğrencilerin de konuşmasını ve arkadaşlık yapmasını engelleme										
28	Arkadaşlarını kendisine karşı kıskırtarak aralarının bozulmasına çalışma										
29	Alçığında söylentiler çıkarma ve yayma										
30	Yapmadığı şeylerle ilgili iftira ve asılsız söylentiler ile suçlanma ve zor duruma düşürülme										
31	Hakkında çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma										
32	Yapmadığı şeylerle ilgili öğretmene şikayet etme										
33	Sırlarını başkalarına anlatarak zor duruma düşürme										
34	Para ya da okul harçlığını zorla alma										
35	Eşyalarını ya da yiyeceklerini zorla alma										
36	Kantinden zorla bir şeyler ısmarlatma										
37	Para ya da eşyalarını çalma										
38	Kalem, kitap, defter vb eşyalarını kasıtlı olarak yırtma, kırma, atma, yakma										
39	Defter ya da kitaplarını karalama ya da üzerlerine kötü şeyler yazma										
40	Kasıtlı olarak cıbiselerini yırtma, yırtmaya çalışma, kırılma										
41	Baskıyla telefonuna kontür yükletme										
42	Ödünç alınan para ya da eşyayı geri vermeme										
43	Çanta ya da diğer eşyalarını izinsiz karıştırma										
44	Cinselliği çağrıştıran beden ve yüz ifadelerini kullanma (el-kol hareketleri vs.)										
45	Yavru, fıstık, yakışıklı diye laf atarak rahatsız etme										
46	Birini onun isteği dışında cinsel amaçla öpme, dokunma ya da bunları yapmaya çalışma										
47	Birinin gjysilerini (ctek, eşofman vb.) isteği dışında açarak rahatsızlık verme										
48	Rahatsız edici cinsel içerikli fiziksel şakalar yapma										
49	Cinsel içerikli isim takma (sapık, vs. ..)										
50	Rahatsız edici cinsel içerikli sözlerle şakalar yapma										
51	İstemediği halde cinsel konuları konuşmaya zorlama										
52	Cinsel içerikli söylentiler çıkarma ve yayma										
53	Tuvaletin duvar ya da kapısına, birinin adını kullanarak cinsel içerikli sözler yazma ya da resim yapma										

ÇOCUKLAR İÇİN DEPRESYON ÖLÇEĞİ

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda gruplar halinde bazı cümleler yazılıdır. Her gruptaki cümleleri dikkatlice okuyunuz. Her grup için, bugün dahil son iki hafta içinde size en uygun olan cümlenin yanındaki sayıyı yuvarlak içine alınız.

- 1) 1- Kendimi arada sırada üzgün hissederim.
2- Kendimi sık sık üzgün hissederim.
3- Kendimi her zaman üzgün hissederim.
- 2) 1- İşlerim hiçbir zaman yolunda gitmeyecek.
2- İşlerimin yolunda gidip gitmeyeceğinden emin değilim.
3- İşlerim yolunda gidecek.
- 3) 1- İşlerimin çoğunu doğru yaparım.
2- İşlerimin birçoğunu yanlış yaparım.
3- Her şeyi yanlış yaparım.
- 4) 1- Birçok şeyden hoşlanırım.
2- Bazı şeylerden hoşlanırım.
3- Hiçbir şeyden hoşlanmam.
- 5) 1- Her zaman kötü bir çocuğum.
2- Çoğu zaman kötü bir çocuğum.
3- Arada sırada kötü bir çocuğum.
- 6) 1- Arada sırada başıma kötü bir şeylerin geleceğini düşünürüm.
2- Sık sık başıma kötü bir şeylerin geleceğinden endişelenirim.
3- Başıma çok kötü şeylerin geleceğinden eminim.
- 7) 1- Kendimden nefret ederim.
2- Kendimi beğenmem.
3- Kendimi beğenirim.
- 8) 1- Bütün kötü şeyler benim hatam.
2- Kötü şeylerin bazıları benim hatam.
3- Kötü şeyler genellikle benim hatam değil.
- 9) 1- Kendimi öldürmeyi düşünmem.
2- Kendimi öldürmeyi düşünürüm ama yapmam.
3- Kendimi öldürmeyi düşünüyorum.

- 10) 1- Her gün içimden ağlamak gelir.
2- Birçok günler içimden ağlamak gelir.
3- Arada sırada içimden ağlamak gelir.
- 11) 1- Her şey her zaman beni sıkar.
2- Her şey sık sık beni sıkar.
3- Her şey arada sırada beni sıkar.
- 12) 1- İnsanlarla beraber olmaktan hoşlanırım.
2- Çoğu zaman insanlarla beraber olmaktan hoşlanmam.
3- Hiçbir zaman insanlarla beraber olmaktan hoşlanmam.
- 13) 1- Herhangi bir şey hakkında karar veremem.
2- Herhangi bir şey hakkında karar vermek zor gelir.
3- Herhangi bir şey hakkında kolayca karar veririm.
- 14) 1- Güzel / Yakışıklı sayılırım.
2- Güzel / Yakışıklı olmayan yanlarım var.
3- Çirkinim.
- 15) 1- Okul ödevlerimi yapmak için her zaman kendimi zorlarım.
2- Okul ödevlerimi yapmak için çoğu zaman kendimi zorlarım.
3- Okul ödevlerimi yapmak sorun değil.
- 16) 1- Her gece uyumakta zorluk çekerim.
2- Birçok gece uyumakta zorluk çekerim.
3- Oldukça iyi uyurum.
- 17) 1- Arada sırada kendimi yorgun hissederim.
2- Birçok gün kendimi yorgun hissederim.
3- Her zaman kendimi yorgun hissederim.
- 18) 1- Hemen her gün canım yemek istemez.
2- Çoğu gün canım yemek istemez.
3- Oldukça iyi yemek yerim.
- 19) 1- Ağrı ve sızılardan endişe etmem.
2- Çoğu zaman ağrı ve sızılardan endişe ederim.
3- Her zaman ağrı ve sızılardan endişe ederim.
- 20) 1- Kendimi yalnız hissetmem.
2- Çoğu zaman kendimi yalnız hissederim.
3- Her zaman kendimi yalnız hissederim.
- 21) 1- Okuldan hiç hoşlanmam.
2- Arada sırada okuldan hoşlanırım.

- 3- Çoğu zaman okuldan hoşlanırım.
- 22) 1- Birçok arkadaşım var.
2- Birçok arkadaşım var ama daha fazla olmasını isterim.
3- Hiç arkadaşım yok.
- 23) 1- Okul başarıml iyi.
2- Okul başarıml eskisi kadar iyi değil.
3- Eskiden iyi olduğum derslerde çok başarısızım.
- 24) 1- Hiçbir zaman diğer çocuklar kadar iyi olamıyorum.
2- Eğer istersem diğer çocuklar kadar iyi olurum.
3- Diğer çocuklar kadar iyiyim.
- 25) 1- Kimse beni sevmez.
2- Beni seven insanların olup olmadığından emin değilim.
3- Beni seven insanların olduğundan eminim.
- 26) 1- Bana söyleneni genellikle yaparım.
2- Bana söyleneni çoğu zaman yaparım.
3- Bana söyleneni hiçbir zaman yapmam.
- 27) 1- İnsanlarla iyi geçinirim.
2- İnsanlarla sık sık kavga ederim.
3- İnsanlarla her zaman kavga ederim.

BECK ANKSİYETE ÖLÇEĞİ

Aşağıda insanların kaygılı ya da endişeli oldukları zamanlarda yaşadıkları bazı belirtiler verilmiştir. Lütfen her maddeyi dikkatlice okuyunuz. Daha sonra, her maddedeki belirtinin BUGÜN DAHİL SON BİR HAFTADIR sizi ne kadar rahatsız ettiğini yandaki uygun yere (x) işareti koyarak belirleyiniz.

		Hiç	Hafif Düzeyde /Beni Pek Etkilemedi	Orta Düzeyde / Hoş değildi ama katlanabildim	Ciddi Düzeyde / Dayanmakta çok zorlandım
1.	Bedeninizin herhangi bir yerinde uyuşma veya karıncalanma	0	1	2	3
2.	Sıcak / ateş basmaları				
3.	Bacaklarda halsizlik, titreme				
4.	Gevşeyememe				
5.	Çok kötü şeyler olacağı korkusu				
6.	Baş dönmesi veya sersemlik				
7.	Kalp çarpıntısı				
8.	Dengeyi kaybetme korkusu				
9.	Dehşete kapılma				
10.	Sinirlilik				
11.	Boğuluyormuş gibi olma duygusu				
12.	Ellerde titreme				
13.	Titreklilik				
14.	Kontrolü kaybetme korkusu				
15.	Nefes almada güçlük				
16.	Ölüm korkusu				
17.	Korkuya kapılma				
18.	Midede hazımsızlık ya da rahatsızlık hissi				
19.	Baygınlık				
20.	Yüzün kızarması				
21.	Terleme (sıcaklığa bağlı olmayan)				

ÖZGEÇMİŞ

ZEYNEP ERKAN

Adres Bilgileri:

İnönü Mahallesi Memba Sokak No:10 Tuna Apt. Kat:1/4

Kayışdağı/Ataşehir/İstanbul

Cep Telefonu: (506) 470-34-51

E posta: Zeyneperkan89@gmail.com

KİŞİSEL BİLGİLER

- **Doğum tarihi:** 09.11.1989
- **Doğum yeri:** Akhisar / Manisa
- **Medeni durum:** Bekâr
- **Uyruk:** Tc

EĞİTİM BİLGİLERİ

- **Yüksek Lisans:** Üsküdar Üniversitesi – Klinik Psikoloji (2014- devam ediyor)
- **Üniversite (Lisans):** Yeditepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi-Psikoloji Bölümü (İngilizce) 2013
- **Lise:** Akhisar Anadolu Lisesi 2007

İŞ TECRÜBESİ

- **Özel İlgı Anaokulu** 22.04.2014- 22.10.2014 / Psikolog
- **Özel Yeditepe Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi** 09.03.2015-01.10.2015 /Psikolog
- **Doğa Okulları** 01.10.2015-Halen Devam Ediyor / Psikolog